

ECONOMISCHE BEGROTING

Instituut voor de
Nationale Rekeningen

Economische vooruitzichten 2003

September 2002

➤➤ Inhoudstafel

	Woord vooraf	1
	Samenvatting	3
1.	De Belgische conjunctuur in internationaal perspectief	6
	Internationale conjunctuur in 2002 en 2003	6
	De conjunctuur in België en de drie buurlanden	8
	Ontwikkeling op de financiële markten	9
	<i>Rentevoeten</i>	
	<i>Wisselkoersen</i>	
	Onzekerheden in verband met de internationale omgeving	11
2.	De bestedingscomponenten van het bbp	12
	Consumptieve bestedingen van de particulieren	12
	Bedrijfsinvesteringen	13
	Investeringen in woongebouwen	14
	Overheidsbestedingen	15
	Voorraadwijzigingen	16
	Uitvoer en invoer	16
	Reëel bruto nationaal inkomen	17
3.	Ontwikkeling van prijzen en lonen	18
	Binnenlands prijsverloop	18
	Indexering overheidslonen en sociale uitkeringen	19
	Loonontwikkeling in de privé-sector	19
	<i>Bijdrageverminderingen en loonsubsidies</i>	
	<i>Ontwikkeling van de loonquote</i>	
4.	Arbeidsmarkt	22
	Bijlage	25

➤➤ Figurenlijst

FIGUUR 1	Verloop van het bbp op kwartaalbasis - België	4
FIGUUR 2	Wereldhandel: invoer van goederen	6
FIGUUR 3	Verloop van het bbp op kwartaalbasis - drie grote regio's	8
FIGUUR 4	Verloop van het bbp op kwartaalbasis - België en de drie buurlanden	9
FIGUUR 5	Verloop van de rentevoeten: eurogebied en Verenigde Staten	10
FIGUUR 6	Spaarquote van de particulieren	13
FIGUUR 7	Consumptieve bestedingen van de particulieren	13
FIGUUR 8	Bedrijfsinvesteringen	14
FIGUUR 9	Investeringsquote in de marktsector	14
FIGUUR 10	Investeringen in woongebouwen	15
FIGUUR 11	Uitvoer van goederen en diensten	16
FIGUUR 12	Inflatie: verloop op kwartaalbasis	18
FIGURE 13	Opsplitsing van het indexcijfer der consumptieprijzen	18
FIGUUR 14	Ontwikkeling van de loonquote	21
FIGUUR 15	Ontwikkeling van de toegevoegde waarde, de werkgelegenheid en de productiviteit	22
FIGUUR 16	Ontwikkeling van de werkende bevolking, de werkloosheid en de beroepsbevolking	22
FIGUUR 17	Ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkgelegenheidsgraad	23

➤➤ Woord vooraf

Het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) heeft deze macro-economische vooruitzichten overgemaakt aan de federale regering in het kader van de opmaak van de federale ontvangsten- en uitgavenbegrotingen voor het jaar 2003. Volgens de gangbare procedure heeft het Federaal Planbureau (FPB) een voorstel van economische begroting voorgelegd aan het Wetenschappelijk Comité en aan de Raad van Bestuur van het INR. Laatstgenoemde keurt de definitieve cijfers goed en draagt de eindverantwoordelijkheid. Het Wetenschappelijk Comité heeft op 4 september 2002 een gunstig advies uitgebracht over de economische begroting.

Deze vooruitzichten houden rekening met de jaaraggregaten die gepubliceerd werden in *Deel 1 van de Nationale Rekeningen 2001*, de gepubliceerde kwartaalaggregaten tot het eerste kwartaal van 2002 en de flash-raming van het bbp voor het tweede kwartaal van 2002. Ook de belangrijkste elementen uit de *Rekeningen van de overheid voor het jaar 2001* werden opgenomen.

De hypothesen in verband met de internationale omgeving zijn gebaseerd op de voorjaarsvooruitzichten van de Europese Commissie en op de kwartaalramingen van de wereldgoederenhandel die uitgevoerd werden door het Nederlandse Centraal Planbureau. De evolutie van de financiële variabelen (wisselkoersen, rentevoeten) is afgeleid uit de verwachtingen van de financiële markten eind augustus. Om de samenhang tussen die verschillende bronnen te verzekeren werd bij de berekening van de wereldhandelsprijzen en de buitenlandse afzetmarkten van België gebruik gemaakt van het internationale model NIME, dat op het FPB werd ontwikkeld. De vooruitzichten voor België werden gegenereerd door de combinatie van de jaar- en kwartaalversie van het model MODTRIM, dat eveneens op het FPB werd ontwikkeld.

Bepaalde aggregaten worden in 2002 beïnvloed door de verandering van classificatie van de openbare radio- en televisieomroepen vanaf 1 januari 2002. De effecten van dat louter boekhoudkundig fenomeen worden in een afzonderlijke sectie toegelicht.

Deze vooruitzichten werden voltooid op 4 september 2002.

L. Verjus

Voorzitter van de Raad van Bestuur
van het Instituut voor de Nationale Rekeningen

Kerncijfers voor de Belgische economie*Wijzigingspercentages in volume - tenzij anders vermeld*

	00	01	02	03
Consumptieve bestedingen van de particulieren	3.8	1.6	0.5	2.3
Consumptieve bestedingen van de overheid	2.5	1.8	1.5	1.9
Bruto vaste kapitaalvorming	2.6	0.0	-2.2	2.8
Totaal van de nationale bestedingen	3.8	0.8	0.7	2.3
Uitvoer van goederen en diensten	9.7	-1.0	-0.4	5.7
Invoer van goederen en diensten	9.7	-1.4	-0.4	5.6
Netto-uitvoer (bijdrage tot de groei van het bbp)	0.5	0.2	-0.0	0.4
Bruto binnenlands product	4.0	1.0	0.7	2.6
Nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	2.5	2.5	1.5	1.4
Gezondheidsindex	1.9	2.7	1.7	1.3
Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren	2.3	1.1	2.1	2.3
Spaarquote van de particulieren (in % van het beschikbaar inkomen)	14.8	14.4	15.8	15.8
Binnenlandse werkgelegenheid (jaargemiddelde verandering, in duizendtallen)	62.1	46.2	-9.7	30.3
Werkloosheidsgraad (Eurostat standaard, jaargemiddelde)	6.9	6.6	6.9	6.9
Saldo lopende rekening (betalingsbalans, in % van het bbp) ^a	4.5	4.6	4.7	4.8
Wisselkoers van de euro in dollar (aantal dollars voor 100 euro)	92.4	89.5	93.8	96.5
Korte rente (interbancair tarief, 3 maand) (%)	4.4	4.2	3.4	3.7
Lange rente (OLO,10 jaar) (%)	5.6	5.1	5.2	5.4

- a. Het saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans voor het jaar 2001 werd na het afsluiten van de economische begroting herzien tot 4,9 % van het bbp. Gegeven dit nieuwe startpeil zou het saldo toenemen tot 5,0 % van het bbp in 2002 en 2003.

►► Samenvatting

De wereldeconomie klimt langzaam uit het dal waarin het vorig jaar verzeild was geraakt

Tijdens de laatste maanden van vorig jaar kwam in de VS en het eurogebied een einde aan de vrije val van de indicatoren die het vertrouwen van consumenten en ondernemers meten. In Japan werd de positieve kentering in de vertrouwensindicatoren iets later ingezet. De industriële productie bereikte in de VS, het eurogebied en Japan rond de jaarwisseling een dieptepunt (jaar-op-jaargroei voeten van resp. -6 %, -4 % en -14 % in december 2001), om tijdens de eerste maanden van 2002 flink op te veren. Het volume van de wereldgoederenhandel evolueerde nagenoeg parallel. Na drie opeenvolgende kwartalen van achteruitgang en een stagnatie tijdens het laatste kwartaal van vorig jaar, knoopte de wereldhandel in het eerste kwartaal van dit jaar opnieuw aan met positieve kwartaal-op-kwartaal-groei voeten.

De herneming van de conjunctuur bleef niet beperkt tot de drie grote economieën. Ook in andere delen van de wereld (i.h.b. in Zuidoost-Azië) werd begin dit jaar een toename van de productie (voornamelijk in de uitvoersector) vastgesteld.

Ondanks hapering in de internationale conjunctuur, blijft globaal scenario van herneming in 2003 overeind

Een nieuwe terugval van de Amerikaanse en Europese economieën tijdens de tweede helft van dit jaar zou niet alleen het groeicijfer voor 2002, maar ook dat voor 2003 zwaar hypothekeren. De neerwaartse bijstellingen van de groeiramingen voor dit en volgend jaar die een aantal conjunctuurinstellingen de afgelopen weken publiceerden, blijven evenwel beperkt (ongeveer een kwart tot een half procentpunt voor beide jaren), waaruit kan afgeleid worden dat een dergelijk 'double dip' scenario momenteel niet zeer waarschijnlijk wordt geacht. Zowel de Europese als de Amerikaanse economie bevinden zich nu immers in een betere uitgangspositie dan anderhalf jaar geleden. In de loop van 2001 werden overtollige voorraden afgebouwd en aan de correctie van de overinvesteringen die de kapitaalvoorraad van de bedrijven eind 2000 op een overdreven hoog peil hadden gebracht, lijkt stilaan een einde te komen. De huidige beursmalaise zal onvermijdelijk gevolgen hebben voor de dynamiek van de gezinsconsumptie en de bedrijfsinvesteringen, maar, indien een verdere val van de aandelenkoersen uitblijft, zouden die effecten eerder van korte duur zijn. Terwijl in het eurogebied tijdens de eerste maanden van het conjunctuurherstel vooral de uitvoer een voortrekkersrol vervulde, zal de bevesti-

Aanvankelijk was het economisch herstel, vooral in de VS, onverwacht sterk. Na een korte steile klim tijdens de eerste maanden van 2002, geven een aantal indicatoren sindsdien evenwel een hapering of zelfs een terugval te zien. Dat is onder meer het geval voor een aantal vertrouwensindicatoren, die momenteel de tol betalen van te hoog gespannen groeiverwachtingen tijdens de eerste maanden van dit jaar. Tijdens het tweede kwartaal van 2002 bleef de kwartaal-op-kwartaalgroei van het bbp in de VS, de eurozone en Japan vrij matig (tussen 0 en 0,5 %). De aandelenmarkten die rond de jaarwisseling aan beide zijden van de oceaan opveerden, kelderden opnieuw tijdens de zomermaanden als gevolg van de in vraag gestelde geloofwaardigheid van de bedrijfsboekhouding in de VS en de neerwaarts bijgestelde groeiverwachtingen.

ging van de herneming tijdens de komende kwartalen hoofdzakelijk afhangen van de ontwikkeling van de bedrijfsinvesteringen en de werkgelegenheid. De investerings- en werkgelegenheids cyclus zouden pas tegen eind dit jaar hun dieptepunt bereiken.

De onzekerheid omtrent de kracht van de herneming heeft ook voor gevolg dat tot dusver geen enkele van de drie belangrijkste centrale banken (in de VS, eurozone en Japan) haar basisrente verhoogd heeft, waardoor die zich vandaag nog steeds op het lage niveau bevinden dat eind vorig jaar werd bereikt. Voor de komende maanden wordt geen verandering in die houding verwacht, temeer daar de inflatie eveneens in dalende lijn verloopt. Een stijging van de korte rentevoeten wordt pas in de loop van 2003 verwacht, wanneer het conjunctuurherstel aan kracht wint. Hoewel als gevolg van een terugvloeien van kapitalen naar de aandelenmarkten een zekere toename van de langetermijnrentevoeten in de VS en Europa kan optreden, zouden deze zowel in nominale als in reële termen vrij laag blijven en zeker geen belemmering vormen voor de herneming van de groei.

Het Belgische bbp in 2002: tweede opeenvolgende jaar met zwakke groei

Met een groeicijfer van 0,7 % zou de toename van het Belgische bbp tegen constante prijzen dit jaar nog iets lager uitvallen dan vorig jaar. Het reël

beschikbaar inkomen van de gezinnen zou al bij al nog een behoorlijke groei kennen (2,1 %), vooral dankzij een indexering van de lonen en de sociale

uitkeringen die hoger ligt dan de inflatie, de verdere afbouw van de aanvullende crisisbelasting en de belastingverlagingen die werden toegekend in het kader van de hervorming van de personenbelasting. Die toename van de koopkracht van de gezinnen zou zich echter niet vertalen in een even sterke groei van de particuliere consumptie¹. De terugloop van de werkgelegenheid en de daling van de aandelenkoersen die nu reeds meer dan anderhalf jaar aanhoudt, zetten de gezinnen immers aan een groter deel van hun inkomen te sparen. De gezins-

(1) De groei van de particuliere consumptie zou dit jaar amper 0,5 % bedragen. Dit lage cijfer wordt weliswaar negatief beïnvloed (a rato van 0,5 %) door de - louter boekhoudkundige - verandering van classificatie van de openbare radio- en televisieomroepen.

Groei bbp herneemt in 2003

De conjuncturele herneming, die momenteel reeds duidelijk zichtbaar is in de Belgische uitvoer, zou nog in de loop van 2002 gevolgd worden door een positieve kentering in de particuliere consumptie. Die laatste zou volgend jaar gelijke tred houden met de evolutie van het beschikbaar gezinsinkomen en dus niet langer afgeremd worden door een toename van de spaarneiging van de particulieren. In tegenstelling tot dit jaar, zou het beschikbaar inkomen van de gezinnen gevoed worden door een toename van de werkgelegenheid. Onder invloed daarvan en van de voortgezette hervorming van de personenbelasting zou de koopkracht van de gezinnen volgend jaar met 2,3 % toenemen.

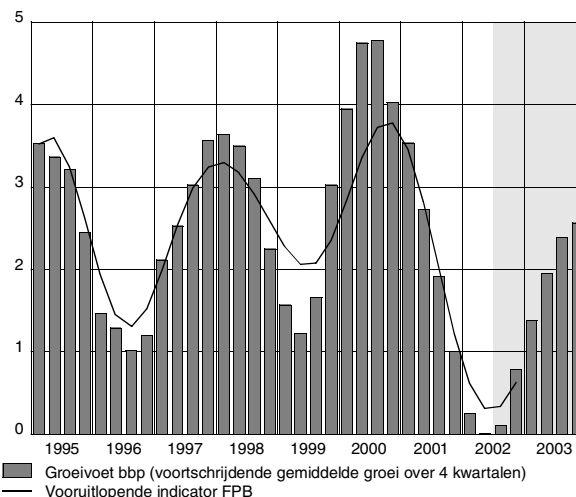
De huidige onzekerheid omtrent de kracht van het economisch herstel, de beursmalaise en de verslechterde rendabiliteit van de bedrijven staan een snel herstel van de bedrijfsinvesteringen in de weg. De bedrijfsinvesteringen zouden pas begin volgend jaar hun omslagpunt bereiken, merkelijk later dus dan de uitvoer en de gezinsconsumptie. Dat zou resulteren in een matige groei van de bedrijfsinvesteringen van 2,9 % in 2003.

Geleidelijke herneming werkgelegenheid

Aan de onafgebroken groei van de binnenlandse werkgelegenheid kwam een abrupt einde tijdens het laatste kwartaal van 2001, mede onder invloed van de gebeurtenissen van 11 september en het faillissement van Sabena. De werkloosheidscijfers voor de eerste jaarhelft van 2002 bevestigden dat ook tijdens de eerste twee kwartalen van 2002 de werkgelegenheid afnam. De prille fase van een herneming gaat bovendien typisch gepaard met een sterke stij-

spaarquote zou dit jaar gevoelig toenemen tot 15,8 %, tegenover 14,4 % in 2001. In die context zouden ook de gezinsinvesteringen in woongebouwen dit jaar verzwakken en zelfs een licht negatieve gemiddelde jaarlijkse groei te zien geven (-0,1 %). Ook de bedrijfsinvesteringen zouden dit jaar een negatieve volumegroei noteren (-2,8 %), grotendeels als correctie op een zekere overinvestering gedurende de voorbije jaren. Ondanks een duidelijke herneming van de uitvoer in de loop van 2002, zou de jaargemiddelde groeivoet licht negatief blijven (-0,4 %). Het fenomeen van de voorraadafbouw dat zich in 2001 voordeed, verdwijnt dit jaar, zodat de voorraadwijzigingen in 2002 een positieve bijdrage tot de economische groei van 0,6 % zouden leveren.

FIGUUR 1 Verloop van het bbp op kwartaalbasis
(gegevens gecorrigeerd voor
seizoeninvloeden en kalendereffecten)

Bron: INR, FPB

De groei van de totale binnenlandse vraag zou volgend jaar aantrekken tot 2,3 %, na een groei met amper 0,7 % dit jaar. De uitvoer zou in 2003 met 5,7 % toenemen, wat zou uitmonden in een positieve bijdrage van de netto-uitvoer van 0,4 %. Ondanks een bbp-groei van 2,6 % volgend jaar zou de output toch nog 1 procentpunt onder zijn trendmatig niveau blijven.

ging van de productiviteitsgroei, zodat de werkgelegenheids-groei ten vroegste opnieuw positief zou worden vanaf het vierde kwartaal van 2002, om nadien geleidelijk aan kracht te winnen in de loop van 2003. Met een dergelijk kwartaalprofiel, zou de binnenlandse werkgelegenheid krimpen met 0,2 % (-9 700 personen) in 2002 en groeien met 0,8 % (30 300 personen) in 2003. De werkgelegenheidsgraad (verhouding tussen totale werkzame bevol-

king en bevolking op arbeidsleeftijd; in jaargemiddelden) zakt bijgevolg van 59,6 % in 2001 naar 59,1 % in 2002, maar stijgt terug naar 59,5 % in 2003.

Ook de beroepsbevolking (volgens de definitie van het Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid) zou blijven aanwassen (met afgerond 37 000 personen) in 2003. Nochtans dragen demografische verschuivingen nog nauwelijks bij tot de ontwikkeling van het arbeidsaanbod en valt de impuls die uitging van de regularisatiecampagne weg. Daar staat tegenover dat de structurele ten-

dens naar hogere participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt versterkt wordt doordat de pensioengerechtigde leeftijd voor vrouwen in 2003 met één jaar verhoogd wordt. Bovendien drukken de maatregelen ter bevordering van de activiteitsgraden bij 50-plussers het aantal vervroegde uittredingen uit de arbeidsmarkt die gesubsidieerd worden door de RVA (brugpensioenen; 'oudere werklozen'). De werkloosheid (definitie FMTA) zou in die omstandigheden in absolute termen nog licht toenemen in 2003 (met 5 800 personen), terwijl de werkloosheidsgraad volgend jaar constant zou blijven.

Inflatie blijft lager dan 2 % in 2002 en 2003

Sinds het tweede kwartaal van 2002 geeft de onderliggende inflatie een forse daling te zien die zich tot het einde van dit jaar zou verderzetten. Naarmate de herneming aan kracht wint in 2003 zou de onderliggende inflatie terug licht toenemen. In jaargemiddelde zou de onderliggende inflatie 2,3 % bedragen dit jaar en 2,0 % volgend jaar.

Twee elementen zorgen ervoor dat de geobserveerde inflatie zowel dit jaar als volgend jaar lager zou uitvallen dan de onderliggende inflatie. Een eerste factor zijn de lagere energieprijzen, die onder meer het gevolg zijn van de vrijmaking van de elektriciteitsmarkt. De tweede factor is de afschaffing van het kijk- en luistergeld in Vlaanderen en Brussel die in twee stappen (april en oktober 2002) doorge-rekend wordt in het indexcijfer. Als gevolg daarvan wordt de jaargemiddelde groeivoet van het natio-

naal indexcijfer der consumptieprijzen en de gezondheidsindex in 2002 én 2003 gedrukt met 0,3 procentpunt.

Al bij al zou het nationaal indexcijfer der consumptieprijzen toenemen met 1,5 % in 2002 en met 1,4 % in 2003, tegenover 2,5 % in 2001. De gezondheidsindex, die niet meeprofiteert van de lagere benzine- en dieselprijzen dit jaar, zou een groei laten optekenen van 1,7 % dit jaar en 1,3 % volgend jaar, tegenover 2,7 % in 2001.

Overeenkomstig de maandvooruitzichten voor de gezondheidsindex zou de volgende overschrijding van de spilindex -die momenteel 111,64 bedraagt- plaatsvinden in juli 2003. Als gevolg daarvan zouden de sociale uitkeringen in augustus 2003 en de lonen en wedden van het overheidsperoneel in september 2003 met 2 % aangepast worden aan de toegenomen levensduurte.

Risico's in verband met het scenario van de herneming van de wereldeconomie

Het centrale scenario van een blijvend herstel van de wereldeconomie gedurende de komende kwartalen is niet vrij van een aantal risico's.

In de eerste plaats zijn er de onzekerheden die te maken hebben met de volatiliteit en de terugval van de aandelenmarkten. Indien de winsten van de Amerikaanse bedrijven lager blijven dan de verwachtingen, kan de vertrouwenscrisis die momenteel heerst bij consumenten, ondernemers en beleggers alleen maar dieper worden, wat een voortzetting van de herneming in de VS in vraag zou stellen. Een minder sterke prestatie van de Amerikaanse economie heeft belangrijke gevolgen voor de wereldvraag en de depreciatie van de dollar die er onvermijdelijk mee gepaard gaat, zou bovendien op korte termijn de competitiviteit van de Europese exporterende bedrijven aantasten. Tevens zou ook een grotere terughoudendheid vanwege de financiële markten om het oplopende Amerikaanse

tekort op de betalingsbalans te financieren kunnen uitmonden in een verdere depreciatie van de Amerikaanse munt, wat het scenario van de herneming zowel in de VS als daarbuiten zou ondermijnen.

Daarnaast zou het beeld van de internationale economische omgeving ook kunnen versombereren door blijvend hoge olieprijsen in de context van aanhoudende militaire spanningen in het Midden-Oosten. Ondanks de dalende trend in de energie-intensiteit van de productie, hebben de voorbije jaren duidelijk gemaakt dat aanzienlijke olieprijswijzigingen niet zonder gevolgen blijven voor de economische groei. In deze fase van de conjunctuurcyclus zou een uitholling van de koopkracht van de gezinnen door de duurdere olie bijzonder ongelegen komen en een belangrijke hypotheek leggen op de verwachte herneming van de binnenlandse vraag in het eurogebied.

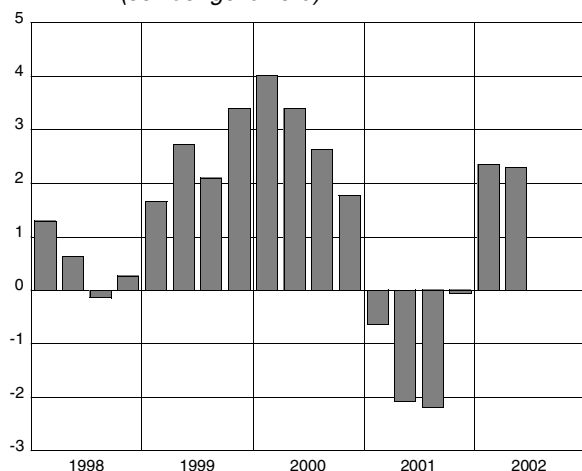
1. De Belgische conjunctuur in internationaal perspectief

►► Internationale conjunctuur in 2002 en 2003

De groei van de wereldeconomie heeft vorig jaar een gevoelige vertraging gekend. Na een recordcijfer van 4,6 % in 2000, viel het groeitempo van het wereldwijde bbp in 2001 met de helft terug. De recessie in de VS, die uiteindelijk veel zwaarder is gebleken dan de eerste indicaties aangaven, vervulde een sleutelrol in die inzinking van de economische groei. Na het uiteenspatten van de zeepbel in de sector van de informatie- en communicatietechnologie begon de locomotief die de wereldeconomie de voorbije jaren op sleeptouw had genomen te sputteren, wat uiteraard niet zonder gevolgen bleef, zij het in verschillende mate, voor de andere economieën in de wereld. In tegenstelling tot wat aanvankelijk gedacht werd, hebben de aanslagen van 11 september een vrij beperkte invloed gehad op de wereldeconomie. Onder meer dankzij de krachtvolle reactie van de centrale banken werd rond de jaarwisseling 2001-2002 zelfs een vrij sterk groeiherstel genoteerd, opnieuw onder impuls van de Amerikaanse economie.

De voorbije maanden kwam het vertrouwen van ondernemers, beleggers en consumenten echter zwaar onder druk door de aanhoudende daling van de aandelenkoersen, die voor een deel te wijten was aan het aan het licht komen van bedrieglijke boekhoudpraktijken bij sommige Amerikaanse bedrijven, overdreven hoge schuldposities van bepaalde ondernemingen en de publicatie van winstcijfers die de verwachtingen niet inlossen. Hoewel het scenario van een groeiherstel dit jaar en een versnelling volgend jaar hierdoor niet echt in het gedrang komt, kan toch niet ontkend worden dat recent de risico's toegenomen zijn, en dit zowel wat betreft de kracht van de heropleving van de wereldeconomie als de timing ervan.

FIGUUR 2 Wereldhandel: invoer van goederen
Kwartaal-op-kwartaal groeivoeten in volume (seizoengezuiverd)

Bron: CPB, FPB

Tijdens het voorbije decennium evolueerde de internationale handel in lijn met de Amerikaanse invoer, die op zich ongeveer één vijfde van de wereldinvoer voor zijn rekening neemt. Na een uitzonderlijk sterke expansie met 12 % in 2000, viel de wereldinvoer gedurende het jaar 2001 kwartaal na kwartaal terug, zodat in jaargemiddelde nagenoeg geen positieve groei werd genoteerd. Begin 2002 trad echter een herstel op, dat vooral werd gevoed door de vraag vanuit de VS en Zuidoost-Azië (met uitzondering van Japan). Hoewel de beschikbare indicatoren aangeven dat de herneming zich zou verderzetten, wordt de jaargemiddelde groei van de wereldhandel in 2002 beknot door het negatieve profiel van vorig jaar, terwijl in 2003 het omgekeerde zou gelden.

Sedert enkele maanden zien economen niet langer klaar in de toestand van de economie van de **Verenigde Staten**. Soms wordt zelfs beweerd dat de aandelenmarkten, door hun ineenstorting, de omvang van de conjunctuurinzinking in 2001 beter beoordeeld, of zelfs voorzien hebben. In de meest recente nationale rekeningen voor de VS werd het groeicijfer van 2001 drastisch herzien (van 1,2 % naar 0,3 %); bovendien is nu duidelijk dat de Amerikaanse economie wel degelijk een recessie doormaakt heeft, gekenmerkt door drie opeenvolgende kwartalen met een negatieve groei (het eerste tot het derde kwartaal van 2001). Aan de basis van deze povere prestatie, die in schril contrast staat met de performantie van de Amerikaanse economie gedurende de voorafgaande jaren, lagen vooral de daling van de investeringen en de voorraadafbouw door ondernemingen.

Het groeiherstel in de VS, dat in het laatste kwartaal van 2001 startte, werd gevolgd door een duidelijke versnelling tijdens de eerste maanden van 2002. De kracht van de Amerikaanse economie tijdens het eerste kwartaal van dit jaar was gedeeltelijk te wijten aan een aantal uitzonderlijke factoren. Het gezinsverbruik werd door financiële en fiscale stimuli (gratis krediet voor aankopen van nieuwe voertuigen en retroactieve belastingverlagingen) kunstmatig opgedreven, terwijl ook de overheidsconsumptie fors steeg in de nasleep van de aanslagen van 11 september. Ten slotte had ook de vertraging van de voorraadafbouw begin dit jaar automatisch een opwaarts effect op de groei van het Amerikaanse bbp.

De laatste maanden blijkt dat de investeringen van de Amerikaanse ondernemingen, de belangrijkste ontbrekende schakel voor de herneming, maar niet van de grond komen, terwijl zowel het overheids- als het gezinsverbruik stilaan tekenen van verzadi-

ging beginnen te vertonen en de voorraadvorming minder sterk bijdraagt tot de economische groei dan tijdens het eerste kwartaal van dit jaar. Bovendien heeft het vertrouwen van gezinnen en ondernemers momenteel te lijden onder de recente faillissementen en de val van de aandelenkoersen. Hoewel de rustpauze in de herneming iets drastischer is dan eerder voorzien (de groeiverzwakking in de VS tijdens het tweede kwartaal illustreert dit) en hierdoor het debat over een eventuele 'double dip' (het hervallen in een recessie) in de VS opnieuw op de voorgrond treedt, blijft het scenario van een herneming nog steeds overeind. De neerwaartse bijstellingen van de groeiramingen voor dit en volgend jaar die een aantal conjunctuurinstellingen de afgelopen weken publiceerden, blijven al bij al beperkt in omvang, wat aanduidt dat een 'double dip' momenteel niet als het meest waarschijnlijke scenario wordt beschouwd.

Weliswaar zal de Amerikaanse economie niet onmiddellijk terugkeren naar het hoge groeiritme van het jaarbegin, maar toch wijzen een aantal factoren in de richting van een groeiversnelling rond de jaarwisseling 2002-2003. De Federal Reserve zou, gegeven de broze conjuncturele toestand, haar monetair beleid dit jaar niet meer verstrakken, zodat de aanzienlijke versoepeling die tijdens de laatste maanden van vorig jaar gerealiseerd werd voluit zijn positieve weerslag zou blijven uitoefenen op de binnenlandse vraag. Hoewel het consumentenvertrouwen daalt, blijven hun aankoopplannen opwaarts gericht. De belastingverlagingen die vorig werden goedgekeurd, blijven het beschikbaar gezinsinkomen immers ondersteunen. Tot slot geven de meest recente nationale rekeningen en de bestellingen van duurzame goederen in de informatica- en elektronicasector aan dat de correctie van de overinvesteringen van de voorbije jaren stilaan op zijn einde loopt. Overigens zullen de momenteel aan de gang zijnde herstructurerings- en het herstel van de winstgevendheid van de ondernemingen uiteindelijk uitmonden in een herneming van de investeringen. Ook de voorbije depreciatie van de dollar kan de Amerikaanse uitvoerbedrijven wat meer ademruimte geven.

Japan maakte vorig jaar zijn derde recessie door in tien jaar tijd. Gebukt gaand onder de broosheid van haar financiële systeem, de verslechtering van de situatie op de arbeidsmarkt en een hardnekkige deflatie die een rem zet op de groei van de binnenlandse bestedingen, heeft de Japanse economie geen weerstand kunnen bieden aan de terugval van de wereldvraag. Hoewel de 'fundamentals' zwak blijven, werd rond de jaarwisseling 2001-2002 toch een keerpunt in de economische activiteit bereikt. Dankzij een duidelijke herleving van de uitvoer, als gevolg van de herneming van de vraag vanuit de VS en Zuidoost-Azië en de depreciatie van de yen, stabiliseerde het bbp tijdens het eerste kwartaal om

vervolgens een groei van 0,5 % te noteren in het tweede kwartaal. De recente stijging van de yen tegenover de dollar en het feit dat de heropleving sterk afhankelijk is van de buitenlandse vraag, maken het Japanse herstel breekbaar en voeden de twijfels omtrent de duurzaamheid ervan.

De economieën in **Zuidoost-Azië**, die in het bijzonder getroffen werden door de terugval van de wereldwijde vraag naar hoogtechnologische producten, hebben een sterk herstel gekend tijdens de eerste helft van 2002. Op voorwaarde dat hun munten niet te sterk appreciëren, zullen die economieën voluit de vruchten plukken van een heropleving van de wereldhandel. De groei van een aantal van die landen, zoals China en Korea, zou eveneens gestimuleerd worden door een levendige binnenlandse vraag.

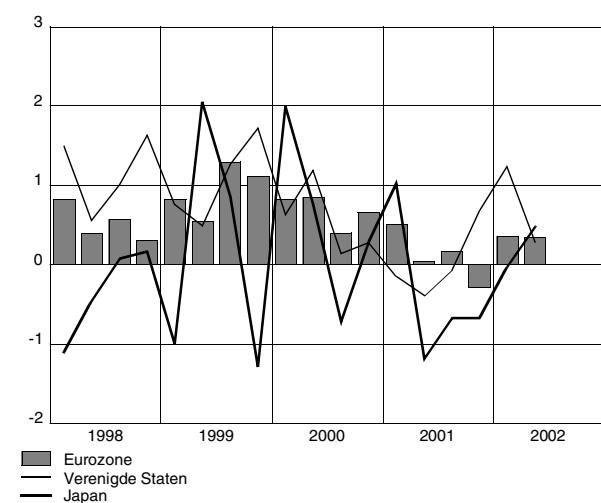
De transitielanden in **Midden-Europa** hebben vorig jaar vrij goed weerstand geboden tegen de groeivertraging in de Europese Unie. Toch zijn deze economieën niet volledig beschermd tegen de gevolgen van de zwakke heropleving in de Unie, die ongeveer twee derde van hun uitvoermarkten vertegenwoordigt. Voornaamste slachtoffer van de zwakke conjunctuur in Europa is Polen, dat te maken heeft met een weinig dynamische binnenlandse vraag.

Een belangrijk deel van **Latijns-Amerika** heeft te kampen met een steeds zwaarder wordende economische crisis, die ingeleid werd door het debacle in Argentinië. De forse depreciatie van de munten van Brazilië en Uruguay weerspiegelt het wantrouwen van de beleggers in de houdbaarheid van hun schuldsposities, en dat in weerwil van het recente IMF-akkoord dat bijkomende financiële hulp aan beide landen voorziet. Hoewel de economische vooruitzichten voor deze regio hierdoor verslechterd zijn, zou de impact op de wereldeconomie beperkt blijven.

Het **eurogebied** sloot het jaar 2001 af met een economische groei die minder dan de helft bedroeg van het uitzonderlijk hoge cijfer van 2000 (1,4 % tegenover 3,5 %). Net zoals in de VS lagen fors teruggeschroefde uitgaven voor investeringen en een afbouw van de voorraden aan de basis van die groeivertraging. Ook de verstrakking van het monetaire beleid in de loop van 2000 en de oplopende inflatie, die de koopkracht van de gezinnen uitholde, speelden een rol. In tegenstelling tot de VS, werd enkel tijdens het laatste kwartaal van vorig jaar een negatieve kwartaal-op-kwartaal groei van het bbp genoteerd. Dat is een weerspiegeling van de geringere invloed van technologiewaarden op de Europese economieën, de afwezigheid van fundamentele onevenwichten en divergenties in de groei tussen landen van de zone. Met drie maanden vertraging ten opzichte van de VS werd dan tijdens het eerste kwartaal van 2002 opnieuw aangeknoopt met

een positieve, zij het niet erg hoge, groei (0,3 % kwartaal-op-kwartaal). Dat herstel kwam volledig voor rekening van de uitvoer, terwijl de binnenlandse vraag verder aanmodderde. De particuliere consumptie, die sedert een jaar ter plaatse trappele, bleef zwak en zowel de investeringen als de voorraadwijzigingen leverden gedurende het eerste kwartaal een negatieve bijdrage tot de groei van het bbp. Terwijl de heropleving van de vraag het vertrouwen van de Europese ondernemers een duwtje in de rug gaf, bleef het vertrouwen van de gezinnen gebukt gaan onder de ontwikkelingen op de aandelenmarkten en de arbeidsmarkt.

FIGUUR 3 Verloop van het bbp op kwartaalbasis
Kwartaal-op-kwartaal groeivoeten tegen
constante prijzen
(seizoengezuiverde gegevens)

Bron: Nationale bronnen, Eurostat

Het merendeel van de beschikbare data duiden aan dat de heropleving in de eurozone wat vertraagde in het tweede kwartaal van dit jaar; de kwartaal-op-kwartaal groei van het bbp lag immers niet hoger dan 0,25 % (vóór de zomer werd nog op een groeicijfer van 0,6 % gerekend). In een aantal landen doken nochtans tekenen op van een herstel van de

particuliere consumptie (Frankrijk, Spanje), terwijl elders het gezinsverbruik verder bleef kwakkelen (Duitsland). Bovendien heeft de uitvoer aan kracht ingeboet vergeleken bij het eerste kwartaal. De conjunctuuronderzoekingen die tijdens de zomer werden uitgevoerd getuigen van een grote voorzichtigheid bij ondernemers en consumenten aangaande de sterkte van de heropleving gedurende het tweede halfjaar.

Gelet op de zwakte van de vraag, zou een beduidende versnelling van de groei in Europa pas plaatsvinden rond de jaarwisseling 2002-2003. De vertraging van de inflatie, nog in de hand gewerkt door de appreciatie van de euro, zou een bijkomende impuls kunnen geven aan de koopkracht van de gezinnen - die laatste wordt reeds ondersteund door de stimulerende maatregelen die een aantal regeringen genomen hebben - en zou aldus een belangrijke bijdrage kunnen leveren tot de herneming van de particuliere consumptie. De recente appreciatie van de euro vergemakkelijkt ook de taak van de centrale bank, die in de resterende maanden van het jaar niet hoeft over te gaan tot renteverhogingen. In geval van een verder verslechterende conjunctuur beschikt de ECB zelfs over meer beleidsruimte (om de korte rente te verlagen) dan de Fed. In afwezigheid van fundamentele onevenwichten in de economie, wordt gerekend op een herstel van de investeringen en een aanvulling van de voorraden van de ondernemingen, hoewel die heropleving wat later kan plaatsvinden dan oorspronkelijk was gedacht.

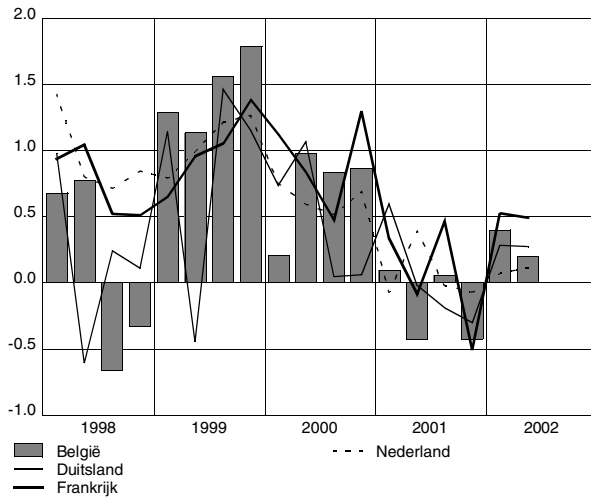
Een heropleving van de binnenlandse vraag is vandaag des te belangrijker om het conjunctuurherstel te bestendigen, aangezien de recente appreciatie van de euro (in de veronderstelling dat die niet wordt omgekeerd) de Europese uitvoer gedurende de komende kwartalen wat zou kunnen belemmeren. Al bij al zou de economische groei in het eurogebied dit jaar erg matig blijven (in de buurt van 1 %), terwijl volgend jaar het groeicijfer de trendmatige groei zou benaderen.

►► De conjunctuur in België en de drie buurlanden

Zoals België hebben ook Duitsland, Frankrijk en Nederland, die samen bijna de helft van onze uitvoermarkten vertegenwoordigen, zwaar te lijden gehad onder de vertraging van de wereldeconomie en de massale afbouw van de voorraden van de ondernemingen. Nochtans heeft Frankrijk zich het best uit deze netelige situatie kunnen redden, dankzij een nauwelijks verslappende binnenlandse vraag. Duitsland en Nederland brachten het er minder goed van af en maakten beide tijdens de tweede

helft van vorig jaar een recessie door (met twee opeenvolgende kwartalen van negatieve groei). De nationale rekeningen van de vier landen geven aan dat de economische activiteit het dieptepunt bereikt heeft op het einde van vorig jaar. Dankzij het herstel van de uitvoer, knoopte het bbp van die landen opnieuw aan met positieve groeicijfers vanaf het eerste kwartaal van 2002. Wel zit er nogal wat verschil op de kracht van de conjuncturele herleving.

FIGUUR 4 Verloop van het bbp op kwartaalbasis
Kwartaal-op-kwartaal groeivoeten tegen
constante prijzen
(seizoengezuiverde gegevens)

Bron: Nationale bronnen, INR, Eurostat

Frankrijk kende de sterkste dynamiek (0,5 % kwartaal-op-kwartaal groei in het eerste en tweede kwartaal van 2002). Het gezinsverbruik bleef er levendig dankzij de toename van de werkgelegenheid en de belastingverlagingen voor natuurlijke personen. In Nederland stagneerde de economische activiteit gedurende de eerste jaarhelft; hier had de particuliere consumptie zwaar te lijden onder de ongun-

stige ontwikkeling van het gezinsvermogen. Bovendien gaat het consumentenvertrouwen gebukt onder de toename van de werkloosheid en de hoge inflatie, terwijl de uitvoerders kampen met competitiviteitsverliezen als gevolg van de sterke loonstijgingen.

Duitsland heeft voluit voordeel getrokken uit de herneming van de wereldvraag aan het begin van dit jaar, maar de groei van de economische activiteit wordt er beperkt door de zwakte van de binnenlandse vraag. De stijging van de werkloosheid drukt op de consumptieve bestedingen van de particulieren en de investeringen blijven afnemen. Bovendien beschikt de regering over weinig begrotingsruimte om een expansionistisch beleid te voeren.

De economische groeivoorzichten 2002-2003 voor deze drie economieën werden recent naar beneden herzien als gevolg van de verslechtering of ten minste het gebrek aan verbetering van de vertrouwensindicatoren. Die suggereren dat de herneming pas echt op tempo zou komen tegen het einde van dit jaar, wanneer de cycli van de werkgelegenheid en de investeringen hun dieptepunt zouden bereikt hebben. Voor dit jaar liggen de groeiverwachtingen in de buurt van 0,5 % voor Duitsland, 0,75 % voor Nederland en iets minder dan 1,5 % voor Frankrijk. De vooruitzichten voor volgend jaar benaderen het trendmatige groeiritm.

➤➤ Ontwikkeling op de financiële markten²

Rentevoeten

Na de substantiële versoepeling van het monetair beleid in 2001 lieten zowel de ECB als de Federal Reserve hun basisrente gedurende de eerste acht maanden van dit jaar ongewijzigd op respectievelijk 3,25 % en 1,75 %. Tijdens de eerste maanden van 2002 kondigden de meeste indicatoren nochtans een economisch herstel aan, maar beide centrale banken oordeelden toen dat er niet genoeg tekenen van een krachtige en duurzame heropleving aanwezig waren, waardoor het risico bestond dat een verhoging van de basisrente de economische groei zou schaden. De Amerikaanse inflatie was bovendien sterk teruggevallen en er waren weinig opwaartse inflatierisico's aanwezig aangezien de capaciteitsbenutting laag lag. De ECB zat op dat vlak in een minder comfortabele positie met een inflatie van meer dan 2 % gedurende de eerste vier maanden van dit jaar en het monetair aggregaat M3 dat groeide aan een tempo van meer dan 7 % ten opzichte van vorig jaar.

Rond het midden van dit jaar bleek de beslissing om de basisrentes ongewijzigd te houden terecht. Zowel de Europese als de Amerikaanse beurzen leden immers grote verliezen die voor een deel het gevolg waren van enkele Amerikaanse boekhoudschandalen, terwijl de economische indicatoren er niet in slaagden om hun krachtige opwaartse trend van de eerste maanden van het jaar aan te houden. De inflatie ligt aan beide kanten van de Atlantische Oceaan ondertussen ook onder 2 %, wat beide centrale banken enkel kan stimuleren om de basisrente ongewijzigd te houden voor de rest van dit jaar.

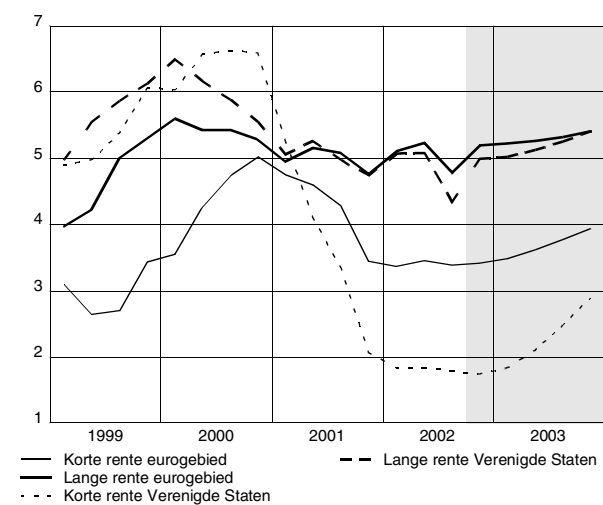
De afwezigheid van wijzigingen in de beleidsrentes van de centrale banken doorheen 2002 zorgt ervoor dat de geldmarktrentes in het eurogebied en in de Verenigde Staten dit jaar lichtjes schommelen rond hun jaargemiddelde. Vanaf begin 2003 verwachten de financiële markten echter een toename in de korte rentes aangezien de herneming aan kracht zou moeten winnen wat zorgt voor opwaartse druk op de prijzen. Zo zou de korte rente in de eurozone

(2) De vooruitzichten zijn gebaseerd op de termijnnoteringen van eind augustus 2002.

in de loop van volgend jaar met 0,5 procentpunt toenemen, terwijl die toename in de Verenigde Staten 1,2 procentpunt zou bedragen. De sterkere toename van de Amerikaanse termijnnoteringen heeft vooral te maken met het zeer lage niveau waarop de kortetermijnrente zich daar nu bevindt en de rol van motor van de wereldeconomie die de Verenigde Staten stevast toebedeeld krijgt.

Gemiddeld zou de korte rente in de eurozone oplopen van 3,4 % in 2002 tot 3,7 % in 2003, terwijl in de VS een toename van 1,8 % dit jaar tot 2,3 % volgend jaar zou genoteerd worden.

FIGUUR 5 Verloop van de rentevoeten: eurogebied en Verenigde Staten
Kwartaalgemiddelden in procent

BRON: Datastream, FPB

Wisselkoersen

In het begin van dit jaar deprecieerde de euro nog fors ten opzichte van de dollar aangezien toen verwacht werd dat de economische heropleving in de VS krachtiger zou zijn dan in de eurozone. Die verwachtingen bleken echter te hoog gespannen, wat er samen met de Amerikaanse boekhoudschandalen en bezorgdheid over de houdbaarheid van het tekort op de lopende rekening voor zorgde dat beleggers massaal hun geld terugtrokken uit de VS. Als gevolg daarvan zette de euro een appreciatie in ten opzichte van de dollar die aanhield tot juli 2002, toen zelfs een tijdje meer dan 1 USD werd neergeteld voor een euro. Die toename in de euro-dollar koers was vooral het gevolg van een depreciatie van de effectieve wisselkoers van de dollar. Beleggers bleken immers vooral te focussen op het slechte nieuws dat uit de VS kwam. In die houding kwam echter verandering in de loop van augustus, naarmate iedereen inzag dat geen enkele grote economie

De langetermijnrentes hielden aan beide kanten van de Atlantische Oceaan gelijke tred tot het tweede kwartaal van dit jaar en noteerden toen beide iets hoger dan 5 %. De beursmalaise in het derde trimester van 2002 ging echter gepaard met een toenemende risicoaversie bij de beleggers die ervoor zorgde dat grote kapitaalstromen van de aandelenmarkten naar de obligatiemarkten stroomden. Die heroriëntering naar obligaties toe deed de langetermijnrentes kelderen. Eens het vertrouwen in aandelen herwonnen wordt, zullen deze kapitaalstromen omkeren, wat ervoor zou zorgen dat zowel de Europese als de Amerikaanse langetermijnrentes zich terug rond 5 % bevinden tegen de jaarwisseling. In 2003 wordt aan beide kanten van de Atlantische Oceaan een zeer gestage toename van de lange rentes verwacht tot 5,4 % in het laatste trimester. Dat wijst erop dat men volgend jaar een herneming verwacht waarvan –mede dankzij de verwachte interventies van de ECB en de Fed– weinig inflatoire effecten zullen uitgaan.

Uitgedrukt in jaargemiddelden zou de langetermijnrente in de eurozone toenemen van 5,1 % in 2002 tot 5,3 % in 2003, terwijl de lange rente zou oplopen van resp. 4,9 % tot 5,2 % in de VS.

immuun is voor een malaise in de VS. De euro nam dan ook wat gas terug en noteerde in augustus gemiddeld op 0,98 USD.

Afgaand op de termijnnoteringen worden weinig veranderingen in de huidige wisselkoersen verwacht. De euro zou nauwelijks terrein verliezen tegenover de dollar en eind volgend jaar zou een euro 0,96 USD waard zijn. In jaargemiddelde impliceert dat scenario dat de euro zowel in 2002 als in 2003 apprecieert met respectievelijk 4,7 % en 2,9 % tegenover de dollar, terwijl in 2001 nog een depreciatie van ruim 3 % werd genoteerd. Die bewegingen zijn ook aanwezig in de evolutie van de nominale effectieve wisselkoers van de BEF –zij het iets minder uitgesproken– die dit jaar en volgend jaar een waardstijging van respectievelijk 0,8 % en 0,4 % zou boeken.

➤➤ Onzekerheden in verband met de internationale omgeving

Het centrale scenario van een blijvend herstel van de wereldeconomie gedurende de komende kwartalen is niet vrij van een aantal risico's.

In de eerste plaats zijn er de onzekerheden die te maken hebben met de volatiliteit en het verloop van de aandelenkoersen. Indien de winsten van de Amerikaanse bedrijven lager blijven dan de verwachtingen, kan de vertrouwenscrisis die momenteel heerst bij consumenten, ondernemers en beleggers alleen maar dieper worden, wat een voortzetting van de herneming in de VS in vraag zou stellen. Een minder sterke prestatie van de Amerikaanse economie heeft belangrijke gevolgen voor de wereldvraag. Indien die bovendien gepaard zou gaan met een nieuwe depreciatie van de dollar, zou bovendien op korte termijn de competitiviteit van de Europese uitvoerbedrijven aangetast worden.

Daarnaast wordt ook het toekomstige verloop van de olieprijsen omgeven met de nodige onzekerheid. Blijvend hoge olieprijsen in de context van aanhoudende militaire spanningen in het Midden-Oosten zouden het beeld van de internationale economi-

sche omgeving beduidend kunnen veranderen. Ondanks de dalende trend in de energie-intensiteit van de productie, hebben de voorbije jaren duidelijk gemaakt dat aanzienlijke olieprijswijzigingen niet zonder gevolgen blijven voor de economische groei. In deze fase van de conjunctuurcyclus zou een uitholling van de koopkracht van de gezinnen door de duurdere olie bijzonder ongelegen komen en een belangrijke hypotheek leggen op de verwachte herneming van de binnenlandse vraag in het eurogebied.

Een grotere terughoudendheid vanwege de financiële markten om het Amerikaanse lopende tekort op de betalingsbalans te financieren zou ten slotte ook kunnen uitmonden in een nieuwe depreciatie van de dollar en een toename van de Amerikaanse rentevoeten, wat het scenario van een herneming zowel in de VS als daarbuiten zou ondermijnen. Een nieuwe terugval van de conjunctuur in de VS en Europa tijdens de tweede helft van dit jaar zou niet alleen het groeicijfer van 2002, maar ook dat van 2003 omlaag duwen.

2. De bestedingscomponenten van het bbp

Weerslag op de vooruitzichten 2002 van de herindeling van de openbare radio- en televisiemaatschappijen

In lijn met de conventies van de nationale rekeningen worden bepaalde aggregaten dit jaar beïnvloed door boekhoudkundige bewegingen als gevolg van de herindeling van de openbare radio- en televisiemaatschappijen (deze worden vanaf 2002 tot de overheidssector gerekend en niet langer tot de niet-financiële vennootschappen)¹. Deze vooruitzichten houden rekening met die verschuiving. Die methodologische verandering impliceert dat voor een aantal aggregaten in 2002 een breuk in de reeks optreedt. Onderstaande tabel geeft voor de belangrijkste aggregaten de invloed van deze breuk.

Groeivoeten (tenzij anders vermeld)	2002	2002 ^a	Boekhoudkundig effect
Consumptieve bestedingen van de particulieren tegen lopende prijzen	2.3	2.8	-0.5
Idem tegen constante prijzen	0.5	1.0	-0.5
Consumptieve bestedingen van de overheid tegen lopende prijzen	5.1	4.4	+0.7
Idem tegen constante prijzen	1.5	0.8	+0.7
Bruto binnenlands product tegen lopende prijzen	2.8	2.9	-0.1
Idem tegen constante prijzen	0.7	0.8	-0.1
Werkgelegenheid loontrekkenden privé-sector in aantal personen (verandering in duizendtallen)	-16.3	-9.3	-7.0
Werkgelegenheid loontrekkenden privé-sector in aantal uren	-0.8	-0.5	-0.3
Loonmassa privé-sector incl. werkgeversbijdragen	3.3	3.6	-0.3
Loonmassa privé-sector excl. werkgeversbijdragen	3.3	3.6	-0.3

a. Cijfers na eliminatie van het zuiver boekhoudkundige effect van de verandering van classificatie van de openbare radio- en televisieomroepen.

De figuren op kwartaalbasis in deze publicatie (met uitzondering van figuur 4) werden aangemaakt op basis van gegevens exclusief het effect van de verandering van classificatie van de openbare radio- en televisieomroepen. De tabellen in bijlage werden opgesteld inclusief het effect van de verandering van classificatie van de openbare radio- en televisieomroepen.

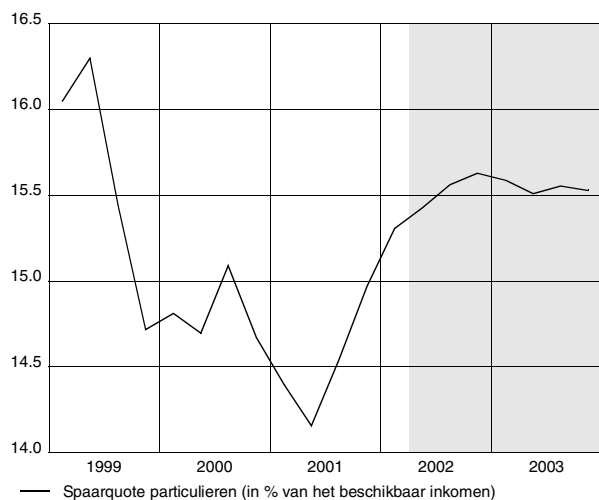
1. Voor meer uitleg, zie technische nota in: INR, Nationale Rekeningen, Kwartaalaggregaten 2002-I, p. 8.

►► Consumptieve bestedingen van de particulieren

De neergaande conjunctuurbeweging waarin de Belgische economie vorig jaar verzeild geraakte, is duidelijk zichtbaar in de consumptieve bestedingen van de particulieren. Nadat vanaf medio 1999 tot het eerste kwartaal van 2001 hoge kwartaal-opkwartaalgroeivoeten werden genoteerd, viel de particuliere consumptie in reële termen tijdens het tweede kwartaal van 2001 in niveau terug. De daaropvolgende kwartalen was de groei zo zwak dat het gezinsverbruik in volumetermen pas tijdens het eerste kwartaal van 2002 opnieuw het peil van begin 2001 bereikte. De terugval van de dynamiek van de particuliere consumptie had aanvankelijk vooral te maken met de vertraging in de groei van het reëel beschikbaar inkomen, terwijl daarenboven

vanaf de tweede helft van 2001 de spaarquote begon toe te nemen. De sterke neerwaartse correctie van de aandelenkoersen die vanaf de laatste maanden van 2000 optrad en de verslechterende situatie op de arbeidsmarkt - vanaf het laatste kwartaal van 2001 begon de binnenlandse werkgelegenheid zelfs in niveau te dalen - zetten de gezinnen er immers toe aan een groter deel van hun lopende inkomen te sparen. De barometer die het consumentenvertrouwen meet, bereikte zijn hoogtepunt in december 2000 en vertoonde tijdens de daarop volgende maanden een praktisch ononderbroken daling, die nog versterkt werd in de maanden onmiddellijk na de aanslagen van 11 september 2001.

FIGUUR 6 Spaarquote van de particulieren
Gecentreerd gemiddelde over 3 kwartalen

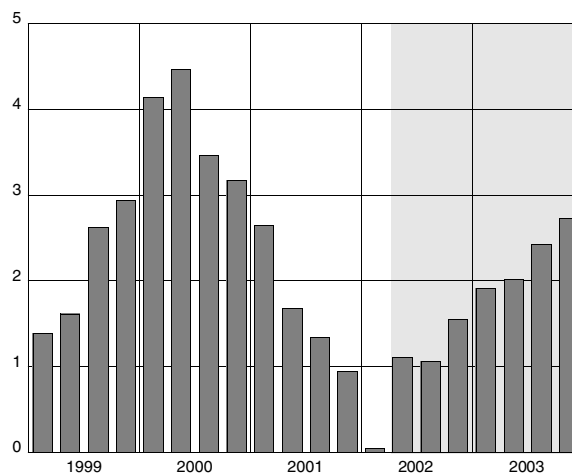
Bron: INR, FPB

Ondanks de matige conjunctuur zou het reëel beschikbaar inkomen van de gezinnen in 2002 nog een behoorlijke groei kennen (2,1 %), vooral dankzij een indexering van de lonen en de sociale uitkeringen die hoger ligt dan de inflatie, de verdere afbouw van de aanvullende crisisbelasting en de belastingverlagingen die werden toegekend in het kader van de hervorming van de personenbelasting. Die toename van de koopkracht van de gezinnen zou zich echter niet vertalen in een even sterke groei van de particuliere consumptie. De groei van de particuliere consumptie zou dit jaar amper 0,5 % bedragen.³ Weliswaar veerde het consumentenvertrouwen vanaf december 2001 verrassend snel op, maar de factoren die reeds in de tweede helft van vorig jaar zorgden voor een toename van de spaarneiging van de gezinnen (dalende aandelenkoersen en werkgelegenheid), blijven ook het grootste deel van dit jaar bestaan. De gezinsspaarquote zou dit jaar gevoelig toenemen tot 15,8 %⁴, tegenover 14,4 % in 2001.

(3) Dit lage cijfer wordt weliswaar negatief beïnvloed (a rato van 0,5 %) door de - louter boekhoudkundige - verandering van classificatie van de openbare radio- en televisieomroepen (cf. supra).

FIGUUR 7 Consumptieve bestedingen van de particulieren

Jaar-op-jaar groeivoeten tegen constante prijzen (gegevens gecorrigeerd voor seizoeninvloeden en kalendereffecten)

BRON: INR, FPB

De conjuncturele herneming, die momenteel reeds duidelijk zichtbaar is in de Belgische uitvoer, zou nog in de loop van 2002 gevolgd worden door een positieve kentering in de particuliere consumptie. Die laatste zou in 2003 gelijke tred houden met de evolutie van het beschikbaar gezinsinkomen en dus niet langer afgeremd worden door een toename van de spaarquote van de particulieren, die in jaargemiddelde termen constant zou blijven op het peil van 2002. In tegenstelling tot dit jaar, zou het beschikbaar inkomen van de gezinnen volgend jaar gevoed worden door een toename van de werkgelegenheid. Onder invloed daarvan en van de voortgezette hervorming van de personenbelasting zou de koopkracht van de gezinnen volgend jaar met 2,3 % toenemen, wat licht hoger is dan de trendmatige groei van het reële gezinsverbruik.

(4) 15,5 % exclusief het effect van de verandering van classificatie van de openbare radio- en televisieomroepen.

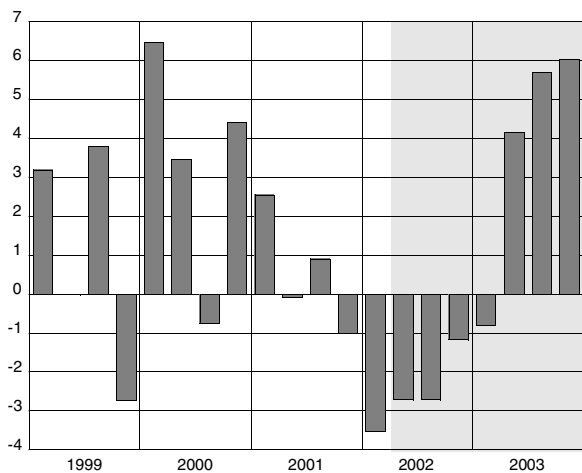
➤➤ Bedrijfsinvesteringen

De bedrijfsinvesteringen werden zwaar getroffen door de conjunctuurverzwakking vorig jaar. Hoewel de bedrijfsinvesteringen tegen constante prijzen sterker groeiden dan het bbp, dient toch aangegeven te worden dat de daaruit voortvloeiende toe-

name van de investeringsgraad tegen constante prijzen in 2001 niet zou plaatsgevonden hebben zonder de aankopen van overheidsgebouwen. Die worden immers geboekt als bedrijfsinvesteringen.

FIGUUR 8 Bedrijfsinvesteringen

Jaar-op-jaar groeivoeten tegen constante prijzen (gegevens gecorrigeerd voor seizoeninvloeden en kalendereffecten)

BRON: INR, FPB

Tengevolge van de zwakke finale vraag vorig jaar bevond de bezettingsgraad in de verwerkende nijverheid zich eind 2001 op zijn laagste peil in de voorbije zes jaar. Dat heeft geleid tot het uitstellen van heel wat investeringsprojecten. De meest recente voorjaarsenquête van de NBB over de investeringen in de verwerkende nijverheid gaf aan dat er bij de ondernemers een grotere terughoudendheid heerst om te investeren dan in de herfst van 2001. Uit die enquête bleek tevens dat de investeringen tegen lopende prijzen in de verwerkende nijverheid dit jaar zouden terugvallen met ongeveer 4 %. De BTW-aangiften maken duidelijk dat de terugval in de investeringen zich eveneens manifesteert bij de niet-industriële bedrijven.

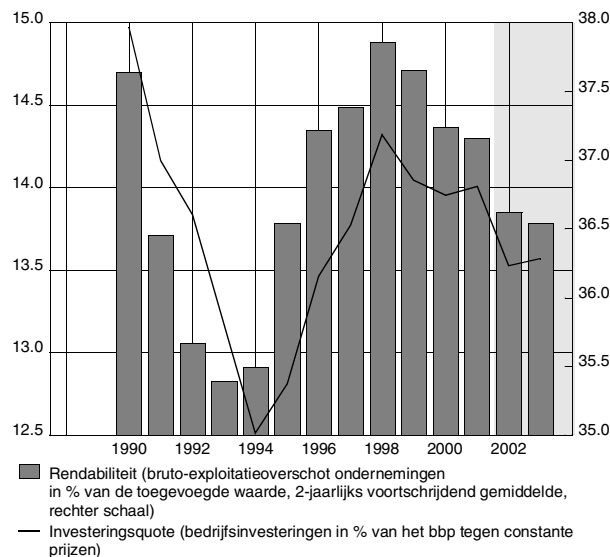
De afbrokkeling van de rendabiliteit⁵ die reeds een viertal jaren aan de gang is, zou zich dit jaar verder doorzetten, wat sterk bijdraagt tot de zwakte van de investeringen in vast kapitaal. De achteruitgang van de bedrijfsinvesteringen komt duidelijk naar voor in het kwartaalprofiel waarop te zien is dat de bedrijfsinvesteringen tegen constante prijzen begin 2002 een jaar-op-jaardaling van 3 % lieten optekenen. De vooruitlopende indicatoren wijzen overi-

(5) De rendabiliteit gemeten aan de hand van het bruto-exploitatiesaldo van de ondernemingen in procent van de toegevoegde waarde, evolueert per definitie tegengesteld aan de loonquote. Voor een meer gedetailleerde bespreking van het recente verloop van de loonquote, zie deel 3.

➤➤ Investeren in woongebouwen

De cyclus van de investeringen in woongebouwen loopt meestal achter op de bbp-cyclus. Dat fenomeen wordt verklaard doordat, in elk geval bij de

gens niet op een verbetering vóór het einde van dit jaar. De bedrijfsinvesteringen zouden in 2002 bijgevolg een negatieve reële groei kennen (-2,8 %), die in grote mate een correctie is op de overinvesteringen van de voorbije jaren⁶. Als gevolg daarvan zou de investeringsgraad tegen constante prijzen (uitgedrukt als een percentage van het bbp) in 2002 terugvallen met 0,5 procentpunt tot het niveau van 1996.

FIGUUR 9 Investeringsquote in de marktsector

BRON: INR, FPB

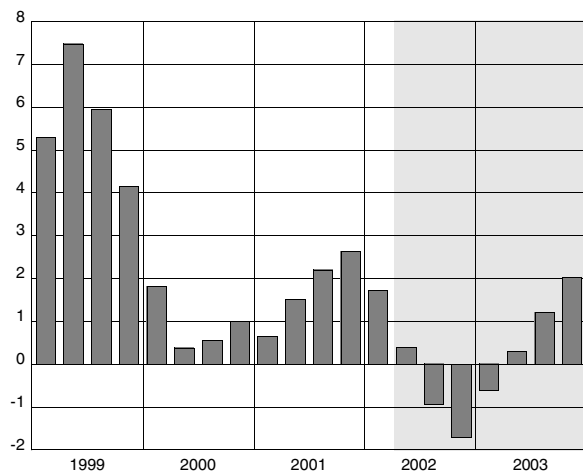
De huidige onzekerheid over de kracht van de heropleving en de vraagvooruitzichten, de beursmalaise en de reeds vermelde achteruitgang van de rendabiliteit verhinderen een snelle herneming van de bedrijfsinvesteringen. Die zouden pas begin volgend jaar een omslagpunt bereiken, wat een stuk later is dan de uitvoer en de privé-consumptie. De voorzichtige heropleving van de bezettingsgraad begin 2002 en de stabilisatie van de rendabiliteit die volgend jaar verwacht wordt, zouden de bedrijfsinvesteringen met 2,9 % doen toenemen in 2003⁷. Die iets hogere groei dan de bbp-groei zou leiden tot een lichte toename van de investeringsgraad tegen constante prijzen.

(6) Merk op dat de groeivoet dit jaar nauwelijks beïnvloed wordt door de aankopen van overheidsgebouwen (die geboekt worden als bedrijfsinvesteringen) aangezien de bedragen van die aankopen voor 2001 en 2002 dicht bij elkaar liggen.

(7) De groeivoet wordt negatief beïnvloed (a rato van 0,5 %) doordat er nauwelijks verkopen van overheidsgebouwen voorzien zijn voor 2003.

bouw van een nieuwe woning, een aanzienlijke periode verloopt tussen de beslissing om te investeren en de realisatie van het project.

FIGUUR 10 Investerings in woongebouwen
Jaar-op-jaar groeivoeten tegen constante prijzen (gegevens gecorrigeerd voor seizoeninvloeden en kalendereffecten)

BRON: INR, FPB

De voorzichtige herneming van de investeringen in woningen vorig jaar lijkt ten einde aangezien de jaar-op-jaargroei sinds het begin van 2002 terug

➤➤ Overheidsbestedingen

De groeivoet van de overheidsconsumptie wordt in 2002 in belangrijke mate beïnvloed door het effect van de verandering van classificatie van de openbare radio- en televisieomroepen.⁸ Die louter boekhoudkundige verschuiving verhoogt de overheidsconsumptie met 0,7 procentpunt. Exclusief dit effect zouden de consumptieve bestedingen van de overheid tegen constante prijzen dit jaar slechts toenemen met 0,8 %. Dit lage cijfer vindt onder meer zijn oorsprong in het feit dat de overheidstewerkstelling nauwelijks toeneemt⁹, waardoor de groei van de bezoldigingen, die meer dan de helft van de overheidsconsumptie uitmaken, wordt afgeremd. Ook de betere beheersing van de uitgaven voor gezondheidszorg¹⁰ in vergelijking met de voorbije jaren, draagt in 2002 bij tot een lagere groei van de overheidsconsumptie. Met een reële groei van 1,9 % zou de overheidsconsumptie volgend jaar in de buurt van haar trendmatig groeitempo uitkomen.

(8) Die worden vanaf 2002 niet langer ingedeeld bij de institutionele sector van de niet-financiële vennootschappen, maar bij de openbare besturen (cf. supra).

(9) Exclusief het effect van de institutionele sectorwijziging van de openbare radio- en televisieomroepen (goed voor 7 000 personen) zou de werkgelegenheid bij de overheid dit jaar met amper 2 000 personen stijgen.

(10) Die uitgaven zijn de belangrijkste component van de 'sociale uitkeringen in natura', die bijna een derde van de overheidsconsumptie uitmaken.

afneemt. Tijdens de tweede helft van dit jaar zouden de investeringen in woongebouwen zelfs terugvallen in reële termen ten opzichte van vorig jaar. Ondanks de sterke toename van de koopkracht van de gezinnen tastten de terugval van de werkgelegenheid en de val van de beurzen tijdens het voorbije anderhalve jaar immers het vertrouwen van de gezinnen aan, wat hun uitgaven voor nieuwbouw en renovatie afremt. In die context zouden de investeringen in woongebouwen gevoelig verzwakken dit jaar, wat zelfs zou leiden tot een licht negatieve groei (-0,1 %).

De architectenenquêtes en de aanvragen voor hypothecair krediet, twee belangrijke indicatoren van de investeringen in woongebouwen, veren terug op sinds het begin van dit jaar. Aangezien de realisatie van die projecten zich ongeveer vier kwartalen later voltrekt, zouden die cijfers pas in de eerste helft van 2003 aanleiding geven tot een reële herneming van de investeringen in woningen. De verwachte stabilisatie van de hypothecaire rente zal evenmin een stimulerende factor zijn. In jaargemiddelde zouden de investeringen in woongebouwen volgend jaar slechts een groei van 0,7 % kennen.

In tegenstelling tot het reële verloop, zou de groei van de overheidsconsumptie tegen lopende prijzen volgend jaar dan weer lager uitvallen dan dit jaar. Dit heeft alles te maken met de opvallend hoge groeivoet van de deflator van de overheidsconsumptie (en meer in het bijzonder de deflator van de bezoldigingen) in 2002, die een gevolg is van de indexering (er was reeds een overschrijding van de spilindex in januari 2002) en de sociale programmatische (onder meer te wijten aan de politiehervorming en specifieke loonsverhogingen in de sector defensie en delen van de Vlaamse Gemeenschap).

Het verloop van de overheidsinvesteringen wordt in ruime mate beïnvloed door de verkopen van overheidsgebouwen¹¹ en het cyclisch traject dat verband houdt met de kalender van de gemeenteraadsverkiezingen. Meer concreet houdt de opstoot in de groei van de overheidsinvesteringen die voor volgend jaar wordt verwacht (reële groei van 9,2 %, na -3,7 % in 2002) verband met de terugval in de verkoop van overheidsgebouwen en de geleidelijke herneming van de investeringen van de lokale overheden (die tijdens de jaren onmiddellijk na de gemeenteraadsverkiezingen van 2000 op een laag pitje stonden).

(11) Die worden in de nationale boekhouding beschouwd als een desinvestering van de overheid die gecompenseerd wordt door een investering van de ondernemingen.

➤➤ Voorraadwijzigingen

Zowel kwartaal-op-kwartaal als jaar-op-jaar leverden de voorraadwijzigingen een negatieve bijdrage tot de groei van het bbp vanaf het laatste kwartaal van 2000 tot het derde kwartaal van 2001. Dat betekent dat de neergaande conjunctuurfase waarin de economie vanaf de laatste maanden van 2000 verzeild geraakte, deels in de hand werd gewerkt doordat ondernemingen overtollig geworden voorraden in aanzienlijke mate afbouwden. Dat fenomeen stelde men overigens ook vast in het merendeel van de andere landen van het eurogebied, zij het iets later dan in België.

Eind vorig jaar kwam er een einde aan de voorraadafbouw; tijdens het vierde kwartaal van 2001 werd (zowel kwartaal-op-kwartaal als jaar-op-jaar) opnieuw een positieve bijdrage van de voorraad-

wijzigingen genoteerd, gevolgd door een nul-bijdrage in het eerste kwartaal van 2002. Uit de maandelijkse conjunctuurenquêtes van de NBB kan sinds november vorig jaar een duidelijke terugval worden afgeleid van het aantal ondernemers dat hun voorraadniveau als overdreven hoog bestempelt.

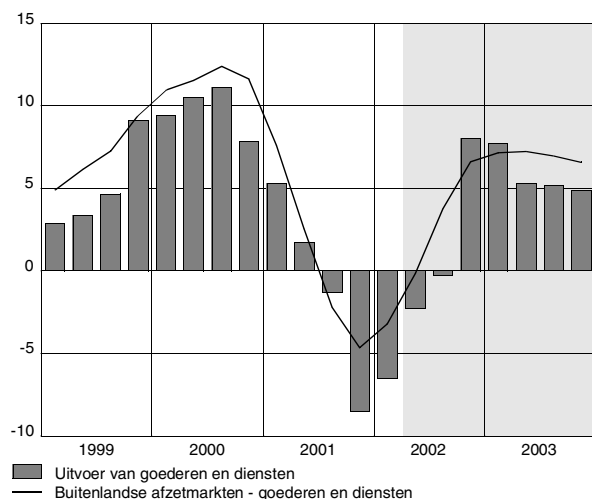
Al bij al heeft het op zijn einde lopen van de voorraadafbouw rond de jaarwisseling bijgedragen tot de positieve kentering in de conjunctuur. Gegeven dit startpunt wordt voor 2002 een positieve bijdrage van de voorraadwijzigingen tot de groei van het bbp verwacht van 0,6 %, na een bijna even grote negatieve bijdrage vorig jaar. In 2003 zouden de voorraadwijzigingen neutraal zijn voor de economische groei.

➤➤ Uitvoer en invoer

Als gevolg van de groeivertraging van de wereldhandel, kende de groei van de potentiële uitvoermarkten van België een sterke terugval gedurende de tweede helft van 2001. Onze potentiële uitvoermarkten (berekend op basis van de invoervraag van onze handelspartners) groeiden vorig jaar slechts met 0,7 % ten opzichte van het jaar 2000. Die ongunstige evolutie leidde tot een weinig dynamisch uitvoerverloop, dat zijn dieptepunt bereikte in het laatste kwartaal van 2001. In jaargemiddelde viel de uitvoer van goederen en diensten terug met 1 %. Doordat de terugval van de invoer versterkt werd door de zwakke interne vraag, leverde de netto-uitvoer toch nog een positieve bijdrage tot de groei in 2001 (0,2 %).

Begin dit jaar herpakte de wereldhandel zich, wat leidde tot een herstel van de uitvoer dat zich zou verderzetten in de loop van het jaar, tenzij de Amerikaanse of de Europese groei een nieuwe inzinking zou kennen. De groei van onze potentiële uitvoermarkten, die dit jaar met een sterk negatief overloopeffect te kampen heeft, zou slechts 1,7 % bedragen in 2002. De Belgische uitvoer zou zelfs nog licht terugvallen dit jaar (-0,4 %). De exportgroei die lager is dan de groei van onze afzetmarkten weerspiegelt de verdere afbrokkeling van het Belgische marktaandeel, evenals een meer uitgesproken profiel dan dat van de uitvoermarkten. Ondanks een zwakke interne vraag die de invoer afremt, zou de netto-uitvoer dit jaar niet bijdragen tot de groei.

FIGUUR 11 Uitvoer van goederen en diensten
Jaar-op-jaar groeivoeten tegen constante prijzen (gegevens gecorrigeerd voor seizoeninvloeden en kalendereffecten)

BRON: CPB, INR, FPB

Volgend jaar zou de netto-uitvoer daarentegen een positieve bijdrage (0,4 %) leveren tot de economische groei. In 2003 zouden de potentiële uitvoermarkten een groeiritme van ongeveer 7 % op jaarbasis aanhouden. Dat zou een uitvoergroei van 5,7 % opleveren, wat opnieuw een verlies aan marktaandeel impliceert.

Tijdens de periode 1999-2000 namen de wereldhandelsprijzen een hoge vlucht. De wereldwijde hoogconjunctuur, de continue depreciatie van de euro en de verdrievoudiging van de olieprijs verklaren het grootste deel van die evolutie. De deflator van de Belgische uitvoer steeg in 2000 in jaargemiddelde met 9,7 %. Wegens het hogere energiegehalte steeg de deflator van de invoer nog sterker (met 11,8 %), wat voor gevolg had dat in 2000 een aanzienlijk ruilverlies (-1,9 %) genoteerd werd.

De verslechtering van de internationale conjunctuur leidde ertoe dat in de loop van 2001 de wereldhandelsprijzen begonnen af te brokkelen. Terwijl tijdens het eerste kwartaal van 2001 de deflator van de

in- en uitvoer nog resp. 6,7 % en 5,1 % hoger lagen dan één jaar eerder, waren ze eind 2001 reeds onder het niveau van eind 2000 weggezakt. In 2001 werd in jaargemiddelde een beperkt ruilvoetverlies genoteerd (-0,2 %).

Tijdens de eerste maanden van 2002 trad een zeker herstel van de wereldhandelsprijzen op. Mede dankzij de appreciatie van de euro en de eerder aarzende opleving van de conjunctuur, zou de toename van de internationale prijzen (uitgedrukt in euro) dit en volgend jaar echter gematigd blijven. Dat zou uitmonden in zeer lage groeivoeten voor de deflatoren van in- en uitvoer, van resp. 0,6 % en 0,7 % in 2002 en 1,5 % en 1,3 % in 2003. Als gevolg van het vrij vlakke verloop van de in- en uitvoerprijzen worden voor dit en volgend jaar ook weinig

schommelingen in de ruilvoet verwacht. De lichte ruilvoetverbetering in 2002 (0,1 % in jaargemiddelde) is vooral het gevolg van de scherpe daling van de invoerprijzen tijdens het laatste kwartaal van 2001 en het substantiële positieve overloopeffect dat hierdoor bij het begin van 2002 bestond. De toename van de olieprijzen in de loop van 2002 zou dit positieve overloopeffect echter volledig uitwissen, zodat 2003 zou opgezaald worden met een licht negatief overloopeffect, wat tevens de verklaring vormt voor het kleine ruilvoetverlies (-0,1 %) dat voor volgend jaar verwacht wordt.

Al die evoluties leiden tot een lichte verhoging van het saldo op de lopende rekening gedurende de periode 2002-2003.

➤➤ Reëel bruto nationaal inkomen

Het bbp tegen constante prijzen meet het productievolume binnen de landsgrenzen. Het reëel bruto nationaal inkomen daarentegen is een maatstaf voor het inkomen van de ingezetenen waarbij rekening wordt gehouden met de evolutie van de ruilvoet en het saldo van de primaire inkomsten van en naar het buitenland¹².

In 2002 zou de groeivoet van het reëel bruto nationaal inkomen licht hoger uitvallen dan die van het bbp (0,9 % tegenover 0,7 %) dankzij een kleine verbetering van de ruilvoet en een toename van het saldo van de primaire inkomsten. Volgend jaar zou het reëel bruto nationaal inkomen daarentegen een iets lagere groei laten optekenen dan het bbp (2,4 % tegenover 2,6 %) als gevolg van een stagnatie van het saldo van de primaire inkomsten en een kleine verslechtering van de ruilvoet.

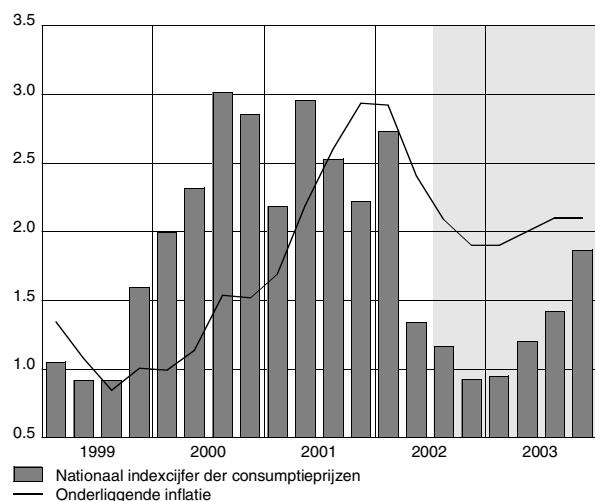
(12) Voor een gedetailleerde beschrijving van het begrip reëel bruto nationaal inkomen, zie: INR, Economische Begroting 2001, februari 2001.

3. Ontwikkeling van prijzen en lonen

►► Binnenlands prijsverloop

De dalende trend die de inflatie halfweg vorig jaar inzette, werd abrupt onderbroken gedurende de eerste maanden van 2002. Gemeten aan de hand van de jaar-op-jaargroei van de consumptieprijsindex, evolueerde de inflatie immers van 2,2 % in december 2001 tot 2,9 % in januari 2002. Die opstoot in de inflatie, die nog standhield tot maart, was te wijten aan de sterke toename van de verse voedingsprijzen en een vertraging in de jaar-op-jaarafname van de energieprijzen. Daarna nam de inflatie sterk af van 2,7 % in maart tot 1,3 % in augustus onder impuls van een terugvallende onderliggende inflatie¹³, een stabilisatie van de vlees- en de verse voedingsprijzen en een versnelling in de jaar-op-jaarafname van de energieprijzen.

FIGUUR 12 Inflatie: verloop op kwartaalbasis
Jaar-op-jaar groeivoeten

BRON: MEZ, FPB

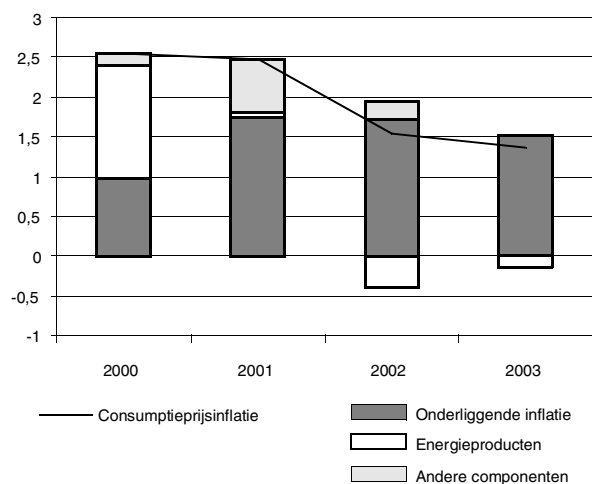
Naarmate de fors lagere noteringen op de internationale oliemarkten van eind 2001-begin 2002 begonnen door te sijpelen in de onderliggende inflatie, viel die laatste dus sterk terug vanaf april dit jaar. Een vat Brent olie kostte in het vierde kwartaal van vorig jaar en in het eerste kwartaal van dit jaar ongeveer 20 dollar, tegenover 27 dollar in het tweede trimester van 2001. Terwijl de onderliggende inflatie nog 2,9 % bedroeg in januari, viel die terug tot 2,1 % in augustus. Die trend zou verdergezet worden voor de rest van dit jaar en uiteindelijk zou de onderliggende inflatie op 1,8 % terechtko-

(13)Werden uitgesloten bij de berekening van de onderliggende inflatie: het effect van wijzigingen van BTW, accijnzen en andere indirecte belastingen, de verkeersbelasting, het kijk- en luistergeld, alsook het prijsverloop van waterverbruik, energie, tabak, alcohol, vleesproducten en verse groenten en fruit.

men in december. Naarmate de heropleving van de economie aan kracht wint in 2003, zou de onderliggende inflatie terug toenemen tot 2,1 %. In jaargemiddelde zou de onderliggende inflatie 2,3 % bedragen dit jaar en 2,0 % volgend jaar, tegenover 2,4 % in 2001.

Onderstaande figuur maakt duidelijk dat, ondanks de bijna identieke bijdrage van de onderliggende inflatie tot de consumptieprijsinflatie, die laatste in 2002 gemiddeld een stuk lager zal liggen dan in 2001. Die daling is ten eerste te danken aan de negatieve bijdrage van de energieprijzen. Die profiteren enerzijds van de lage olieprijsen bij het begin van dit jaar en de appreciatie van de euro vanaf het tweede kwartaal van 2002 die de recente toename van de olieprijs (uitgedrukt in dollar) ruimschoots compenseert. Anderzijds zorgt de vrijmaking van de energiemarkt voor neerwaartse druk op de prijzen. Ook de bijdrage van de 'andere componenten', die in 2002 een stuk lager ligt dan in 2001, zorgt ervoor dat de geobserveerde inflatie dit jaar lager uitvalt dan vorig jaar. De stabilisatie van de vleesprijzen en de afschaffing van het kijk- en luistergeld in het Vlaamse en het Brusselse Gewest liggen aan de basis van die lagere bijdrage. De afschaffing van het kijk- en luistergeld dit jaar wordt in twee stappen doorgerekend in het indexcijfer: zowel in april als in oktober daalt de consumptieprijsindex daarvoor met 0,3 procentpunt. Als gevolg daarvan wordt de jaargemiddelde groeivoet van het nationaal indexcijfer der consumptieprijzen in 2002 én 2003 gedrukt met 0,26 procentpunt (0,28 procentpunt voor de jaargemiddelde groeivoet van de gezondheidsindex).

FIGURE 13 Opsplitsing van het indexcijfer der consumptieprijzen
Bijdrage (in %) tot de consumptieprijsinflatie

Bron: MEZ, FPB

In 2003 zou de geobserveerde inflatie nog iets verder terugvallen dankzij de kleinere bijdragen van de onderliggende inflatie en de 'andere componenten', die de minder negatieve bijdrage van de energieproducten meer dan compenseren. De bijdrage van de 'andere componenten' zou volgend jaar vooral kleiner worden door de prijsontwikkeling van de vlees- en de verse voedingsprijzen. De minder negatieve bijdrage van de energieproducten heeft vooral te maken met de toename van de prijs van ruwe olie. Een vat Brent olie zou in 2003 gemiddeld 25,5 dollar waard zijn, wat een toename van ruim 4 % is ten opzichte van dit jaar. Die prijsstij-

ging wordt slechts voor een deel ongedaan gemaakt door de appreciatie van de euro die de invoerprijs van olie drukt.

Al bij al zou de consumptieprijsindex toenemen met 1,5 % in 2002 en 1,4 % in 2003, tegenover 2,5 % in 2001. De gezondheidsindex, die niet meeprofiteert van de lagere benzine- en dieselprijzen dit jaar, zou een groei laten optekenen van 1,7 % in 2002 en 1,3 % in 2003, na een toename met 2,7 % in 2001. De deflator van de privé-consumptie, die niet beïnvloed wordt door de afschaffing van het kijk- en luistergeld, zou in 2002 en 2003 toenemen met respectievelijk 1,8 % en 1,7 %, tegenover 2,2 % vorig jaar.

➤➤ Indexering overheidslonen en sociale uitkeringen

De spilindex voor de overheidssector werd laatst overschreden in januari van dit jaar. Overeenkomstig de maandvooruitzichten voor de gezondheidsindex zou de volgende overschrijding van de spilindex (die momenteel 111,64 bedraagt) plaatsvinden in juli 2003. Als gevolg daarvan zouden de sociale uitkeringen in augustus 2003 en de lonen en wedden van het overheidspersoneel in september 2003 met 2 % aangepast worden aan de toegenomen levensduurte.¹⁴

(14)De programmawet van 2 januari 2001 (BS 13.01.2001) (art. 24-26) heeft de indexwetten van augustus 1971 en maart 1977 gewijzigd. Met ingang van begin 2001 worden de sociale uitkeringen geïndexeerd één maand nadat de afgevlakte (4-maands gewogen gemiddelde) gezondheidsindex de spilindex bereikt. De indexeringsmodaliteiten voor de wedden van het overheidspersoneel bleven ongewijzigd, d.w.z. dat deze twee maanden na het overschrijden van de spilindex aangepast worden aan de gestegen levensduurte.

➤➤ Loonontwikkeling in de privé-sector

Sedert 1997 vindt de loonvorming in de privé-sector in België plaats in het kader van de wet van 26 juli 1996 ter bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen. Die wet heeft tot doel de Belgische loonontwikkeling af te stemmen op het gemiddelde verloop in de drie buurlanden. In toepassing van die wet sloten de sociale partners eind 2000 een centraal akkoord voor de periode 2001-2002. Hierin werd overeengekomen een marge voor de loonkostenstijging per gewerkt uur van 6,4 -7,0 % (gecumuleerde toename over beide jaren) te hanteren als indicatieve norm voor de loononderhandelingen op sectoraal en ondernemingsvlak.

Met een geraamde groei van 7,9 %¹⁵ gecumuleerd over de jaren 2001-2002, overtreft de nominale uurloonkostenstijging in deze projectie de vooropgestelde marge. De hoofdreden voor die overschrijding ligt in het feit dat op het moment van het afsluiten van de loonovereenkomsten in de paritaire comités nog gerekend werd met gematigder vooruitzichten voor de inflatie. In het bijzonder heeft de buiten verwachting hoog gebleven inflatie

in 2001 zich, via het systeem van automatische loonindexering, vertaald in hoger dan vooropgestelde nominale loonstijgingen. Tijdens het interprofessioneel overleg van eind 2000 werd uitgegaan van een stijging van de gezondheidsindex met 3,1 %, gecumuleerd over de jaren 2001-2002. In de voorliggende projectie (rekening houdend met observaties tot augustus 2002 en een previsie voor de resterende maanden van 2002) bedraagt de cumulatieve stijging van de gezondheidsindex 4,5 % (2,7 % in 2001 en 1,7 % in 2002). Rekening houdend met het maandprofiel van de gezondheidsindex, zou dit uitmonden in een cumulatieve loonindexering in de privé-sector van 4,9 % (2,6 % in 2001 en 2,3 % in 2002). Vermelden we ten slotte nog dat de hogere indexeringscoëfficiënt in 2002 in vergelijking met de groeivoet van de gezondheidsindex een klassiek verschijnsel is in periodes van teruglopende inflatie¹⁶ en toe te schrijven is aan de vertraging waarmee (in de verschillende sector- of bedrijfsspecifieke indexeringsmechanismen van de privé-sector) de lonen aangepast worden aan de gestegen levensduurte.

De CAO-loonstijgingen, ongerekend indexering, die uit de onderhandelingen binnen de paritaire comités voortvloeiden, worden geraamd op 0,8 % in

(15)Alle in deze en volgende paragrafen geciteerde percentages hebben betrekking op de privé-sector exclusief speciale programma's. Dit betekent dat de in de tekst geciteerde cijfers licht kunnen afwijken van de cijfers in tabel B.4 in bijlage, die betrekking heeft op de privé-sector inclusief speciale programma's.

(16)De jaar-op-jaarstijging van de gezondheidsindex viel dit jaar fors terug van 3,2 % in januari tot 1,3 % in augustus.

2001 en 1,3 % in 2002. De ongelijke verdeling over beide jaren is te wijten aan het feit dat een groot aantal sectorale loononderhandelingen pas afgerond werd in de loop van het eerste halfjaar van 2001 en het merendeel van de loonsverhogingen voor bedienden pas in 2002 van kracht wordt.

In totaal zouden de nominale conventionele lonen over de periode 2001-2002 dus een gecumuleerde toename van 7,1 % kennen (3,4 % in 2001 en 3,6 % in 2002). Bovenop deze verhogingen dient men nog het effect van een aantal factoren toe te voegen, waaronder de loonsverhogingen bedongen op ondernemingsniveau en de loondrift als gevolg van jobrotatie en veranderingen in de werkgelegenheidsstructuur. Terwijl die factoren tijdens de jaren 1999-2000 een hoge vlucht namen, wordt voor de periode 2001-2002 aangenomen dat zij slechts een beperkte invloed zouden hebben (0,6 % zowel in 2001 als in 2002). Lage productiviteitswinsten en een oplopende werkloosheidsgraad beperken immers de onderhandelingsmacht van de werknemers.

Al bij al zouden de nominale bruto-uurlonen gecumuleerd over de jaren 2001-2002 dus een stijging van 8,3 % te zien geven (4,0 % in 2001 en 4,1 % in 2002). Als gevolg van bijkomende patronale lastenverminderingen ligt de groei van de nominale uurloonkosten lager (7,9 %, cf. supra). De impliciete werkgeversbijdragevoet valt terug van 24,5 % in 2000 tot 24,0 %¹⁷ in 2002. Het grootste deel van die daling vond plaats in 2001.

Bijdrageverminderingen en loonsubsidies

De onderstaande tabel toont de ex ante loonlastenverlagingen toegekend aan de ondernemingen via verminderingen op werkgeversbijdragen en loonsubsidies. De toename van het globaal bedrag in

De loononderhandelingen 2003-2004 gaan pas in het najaar van start en de uitkomst van dit overleg is momenteel moeilijk te voorspellen. Als werkhypothese wordt in deze projectie aangenomen dat de Belgische loonevolutie volgend jaar afgestemd blijft op het gemiddelde verloop in de drie buurlanden. Meer bepaald wordt verondersteld dat de toename van de loonkost per hoofd¹⁸ in België in 2003 gelijk zou zijn aan de (gewogen) gemiddelde loonstijging in de drie buurlanden, zoals die kan berekend worden op basis van de meest recente vooruitzichten van de OESO¹⁹. De aldus bekomen nominale loonkoststijging per hoofd (2,7 %) levert, rekening houdend met een lichte daling van de arbeidsduur per persoon en van de patronale bijdragevoet en na correctie voor de verwachte indexering (1,1 %), een bruto-uurloonstijging exclusief indexering op van 1,8 %. Dit cijfer situeert zich in de buurt van het geraamde cijfer voor 2002, is licht hoger dan het cijfer in 2001, maar ligt merkbaar lager dan de bruto-uurloonstijging exclusief indexering in 1999 en 2000.

(17)De geciteerde cijfers slaan op de impliciete werkgeversbijdragevoet sensu stricto, d.w.z. enkel de werkgeversbijdragen ontvangen door de sociale zekerheid (in procent van de brutoloonmassa), dus exclusief fictieve bijdragen, extralegale bijdragen (ontvangen door de privé-sector) en werkgeversbijdragen ontvangen door de federale overheid.

(18)Opnieuw in de privé-sector exclusief speciale programma's.

(19)OECD Economic Outlook 71, June 2002.

2002 met 266 miljoen euro en met 241 miljoen in 2003 is zowel toe te schrijven aan de structurele vermindering als aan andere programma's.

TABEL 1 Ex ante loonlastenverlagingen voor ondernemingen (mln. euro)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Bijdrageverminderingen	1 035	1 306	1 195	1 595	1 532	2 612	2 927	3 206	3 430
- structureel	690	772	913	1 027	1 259	2 329	2 667	2 782	2 998
- overige	346	533	282	568	274	283	260	424	433
Loonsubsidies	0	0	13	86	213	336	457	444	461
Totaal	1 035	1 306	1 208	1 681	1 745	2 948	3 384	3 650	3 891

Hoewel de interne dynamiek van de structurele vermindering (de vermindering voor de bedienden groeit geleidelijk naar het niveau voor de arbeiders) in principe voor een bijkomende toename van de vermindering zorgt gedurende 2001-2005, wordt dit effect in 2002 tijdelijk getemperd door de verzwaking van de tewerkstelling. Als gevolg daarvan zal de structurele vermindering in 2002 slechts met 115 miljoen stijgen tot 2 782 miljoen euro. Met de ver-

wachte herneming van de conjunctuur in 2003 zal de structurele vermindering verder toenemen met 216 miljoen tot 2 998 miljoen euro.

Ondanks de zwakke conjunctuur die tot een verminderd gebruik van sommige doelgerichte bijdrageverminderingen leidt, stijgen de overige bijdrageverminderingen in 2002 met 164 miljoen. Deze versnelling is echter eenmalig ten gevolge van twee specifieke maatregelen, nl. een tijdelijke vermindering van de bijdragen op het vakantiegeld van

arbeiders in 2002 en 2003 en de vervroegde toepassing van een bijdragevermindering op de loonmassa van oudere werknemers in 2002. In 2003 zullen de doelgerichte bijdrageverminderingen slechts met 9 miljoen tot 433 miljoen euro stijgen.

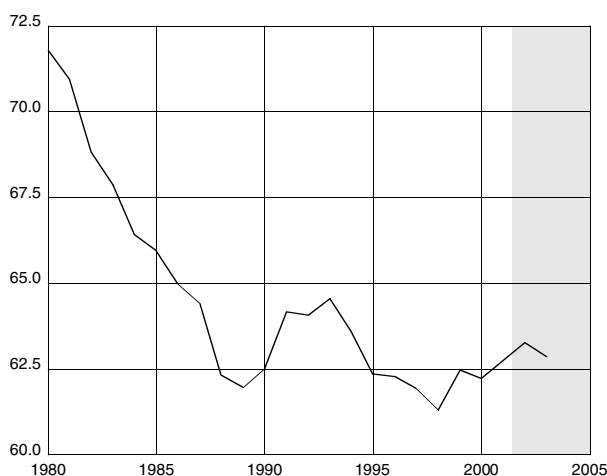
De evolutie van de loonsubsidies (via de sociale maribelmaatregel in de gezondheids- en socio-culturele sector en via de activeringsmaatregel voor

werklozen) is vanaf 2002 onzeker omdat de dienstenbanen stricto sensu geleidelijk afgebouwd worden en het niet duidelijk is welk aandeel van de werknemers die onder het Plan Activa vallen, recht hebben op een activeringsvergoeding. Vandaar een kleine, tijdelijke terugval met 13 miljoen euro in 2002 tot 444 miljoen, gevolgd door een herneming tot 461 miljoen in 2003.

Ontwikkeling van de loonquote

De dalende trend in de loonquote²⁰ die tussen 1993 en 1998 werd waargenomen, werd in 1999 omgeboogen, zonder dat de loonquote echter terug het niveau van 1993 bereikte. Al bij al blijft de toename van de loonquote sinds 1999 beperkt en qua omvang geenszins vergelijkbaar met de ontsporingen van de jaren 70 en het begin van de jaren 90.

FIGUUR 14 Ontwikkeling van de loonquote (sector van de ondernemingen)
In procent van de toegevoegde waarde

BRON: INR, FPB

(20) Aandeel van de loonkosten in de toegevoegde waarde van de ondernemingen.

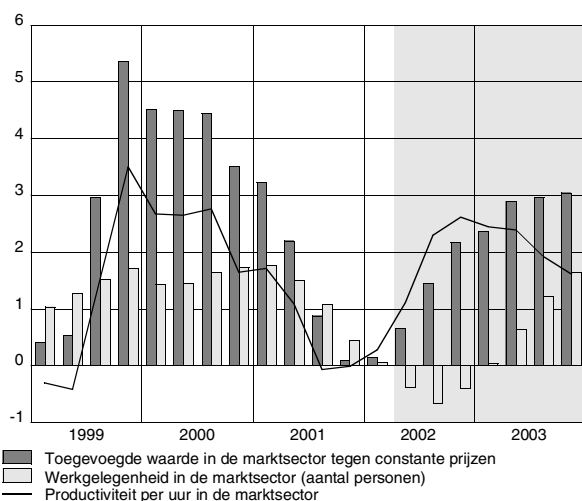
Sinds 2000 zijn de schommelingen in de loonquote vrij klein en voornamelijk conjunctureel van aard. De toename in 2001-02 was aanvankelijk vooral een gevolg van de zogenaamde 'productiviteitscyclus'. Immers, als gevolg van het feit dat de werkgelegenheid met vertraging reageert op een terugval in de economische activiteit, daalt de gemeten arbeidsproductiviteit tijdens de eerste kwartalen van een conjunctuurinzinking. Het spreekt voor zich dat de loonontwikkeling zich meestal onvoldoende (snel) aanpast aan deze kortetermijnbewegingen in de productiviteit. Dat had voor gevolg dat in 2001 de reële²¹ loonkosten per uur sterker toenamen dan de arbeidsproductiviteit, wat uitmondde in een toename van de loonquote. In 2002 lag de loonindexering in de privé-sector een stuk hoger dan de groei van de deflator van de toegevoegde waarde, wat de rendabiliteit van de ondernemingen ietwat uitholde en dus aanleiding gaf tot een verdere toename van de loonquote. De heropleving van de conjunctuur zou de groei van de arbeidsproductiviteit volgend jaar boven zijn trendwaarde brengen (opnieuw het fenomeen van de productiviteitscyclus), wat in combinatie met een voortgezette beheersing van de loonkosten, tot een daling van de loonquote moet leiden.

(21) In deze context: gedefleerd aan de hand van de deflator van de toegevoegde waarde in de marktsector tegen basisprijzen.

4. Arbeidsmarkt

Hoewel de jaar-op-jaar groei van de toegevoegde waarde reeds herneemt vanaf het tweede kwartaal van 2002, zou de werkgelegenheid in de sector der ondernemingen jaar-op-jaar blijven krimpen tot en met het vierde kwartaal van 2002. De prille fase van een herneming gaat immers typisch gepaard met een sterke stijging van de productiviteitsgroei. Jaar-op-jaar bereikte de productiviteitsgroei per uur een dieptepunt in het derde kwartaal van 2001 (-0,1 %) om daarna fors aan te trekken. Tijdens het vierde kwartaal van 2002 zou de jaar-op-jaar groeivoet van de productiviteit een maximum (2,6 %) bereiken. Naarmate de conjuncturele heropleving haar maturiteitsfase bereikt, zakt de productiviteitsgroei vervolgens geleidelijk terug naar trendwaarden (1,6 % in het vierde kwartaal van 2003). De herneming van de activiteit zou dan vanaf het tweede kwartaal van 2003 gepaard gaan met een beduidende jaar-op-jaar groei van de werkgelegenheid.

FIGUUR 15 Ontwikkeling van de toegevoegde waarde, de werkgelegenheid en de productiviteit
Jaar-op-jaar groeivoeten

BRON: INR, FPB

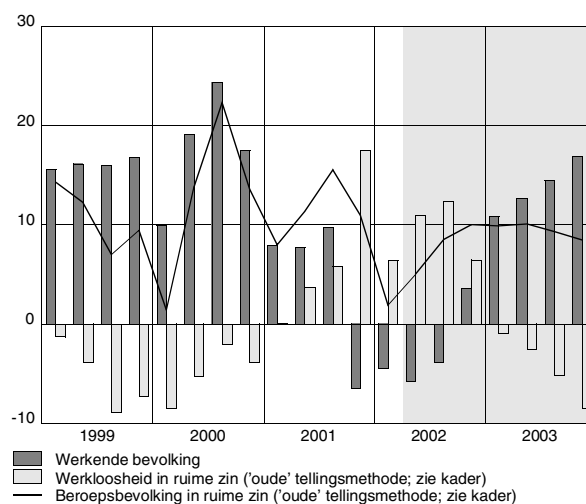
Vertaald naar jaargemiddelden, zou de productiviteitsgroei per uur in de sector der ondernemingen oplopen van 0,7 % in 2001 naar 1,5 % in 2002 en 2,1 % in 2003. Dat de productiviteitsgroei hoger uitvalt in 2003 heeft alles te maken met het specifieke kwartaalprofiel dat volgt uit de timing van de herneming (en de bijhorende productiviteitscyclus) en niet met de ontwikkeling van de loonkosten. De reële lonen zouden op basis van onze hypothesen immers niet sterker toenemen in 2003 dan in 2002.

De verdere uitbreiding van het aantal activeringen dat gesubsidieerd wordt door de RVA zou zowel in 2002 als in 2003 een licht drukkend effect hebben op de productiviteitsgroei. Het totale aantal activeringen neemt toe met 3 900 personen in 2002 en -

vooral op grond van de maatregel die dienstenbanen en voordeelbanenplan samensmelt tot een veralgemeend activeringsprogramma - met 8 300 personen in 2003. Het totale aantal door de RVA gesubsidieerde activeringen wordt daarmee in 2003 op 45 400 personen gebracht of 1,4 % van de totale loon-en weddetrekkende werkgelegenheid (inclusief overheid).

De gemiddelde arbeidsduur wordt negatief beïnvloed omdat de deeltijdarbeid (mede onder invloed van het succes van de nieuwe formules voor halftijds en één vijfde tijdscrediet) een nieuwe impuls krijgt. Die negatieve invloed op de gemiddelde arbeidsduur zou in 2003 gedeeltelijk gecompenseerd worden door een lichte stijging van het aantal effectief gewerkte uren per voltijds equivalent. Uiteindelijk zou de gemiddelde arbeidsduur per hoofd licht afnemen, zowel in 2002 (-0,1 %) als in 2003 (-0,2 %), zodat de groei van de productiviteit per hoofd respectievelijk 1,4 % en 1,9 % zou bedragen. De (hoofdelijke) werkgelegenheid in de marktsector (loontrekkenden en zelfstandigen) zou daardoor krimpen met 0,4 %²² in 2002 en groeien met 0,9 % in 2003.

FIGUUR 16 Ontwikkeling van de werkende bevolking, de werkloosheid en de beroepsbevolking
Kwartaal-op-kwartaal verandering in duizendtallen

BRON: INR, RVA, FPB

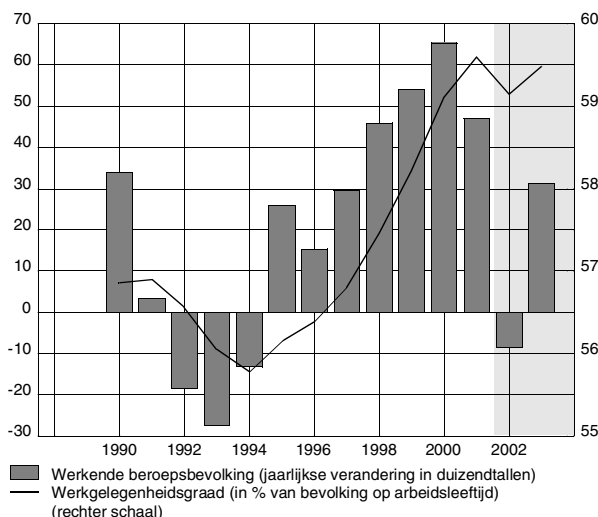
Kwartaal-op-kwartaal kwam aan de - sinds midden 1994 - onafgebroken groei van de totale werkende bevolking reeds een abrupt einde in het laatste kwartaal van 2001. Volgens de kwartaalrekeningen

(22)Cijfers exclusief het effect van de verandering van classificatie van de openbare radio- en televisieomroepen (cf. supra). Houdt men rekening met de statistische verschuiving van een gedeelte van de activiteit in de marktsector naar de overheid, dan neemt de werkgelegenheid in de marktsector in 2002 af met 0,6 %.

van het INR kromp de werkende bevolking met respectievelijk 0,16 % tijdens het vierde kwartaal van 2001 en met 0,11 % tijdens het eerste kwartaal van 2002, mede onder invloed van de gebeurtenissen van 11 september en het faillissement van Sabena. Bovendien stijgt de werkloosheid in ruime zin (inclusief 'oudere' niet-werkzoekende werklozen) nog steeds fors tijdens de periode april-juli, zodat ook voor het tweede en voor het derde kwartaal rekening gehouden moet worden met een negatieve groei van de werkende bevolking. In het zog van de conjuncturele herneming zou de werkgelegenheid echter beginnen toenemen vanaf het vierde kwartaal van 2002, om geleidelijk aan kracht te winnen in de loop van 2003.

Met een dergelijk kwartaalprofiel, zou de binnenlandse werkgelegenheid krimpen met 0,2 % (-9 700 personen) in 2002 en groeien met 0,8 % (30 300 personen) in 2003. De werkgelegenheidsgraad (verhouding tussen totale werkzame bevolking en bevolking op arbeidsleeftijd; in jaargemiddelden) zakt bijgevolg van 59,6 % in 2001 naar 59,1 % in 2002, maar stijgt terug naar 59,5 % in 2003. Hierbij moet rekening gehouden worden met het feit dat - om statistische redenen - de regularisatie van mensen zonder papieren de evolutie van de gemeten werkgelegenheidsgraad negatief beïnvloedde in 2001 en in 2002. Vooral als gevolg van de regularisaties groeit de bevolking op arbeidsleeftijd sneller in 2001 (met 23 500 personen) en in 2002 (met 36 900 personen) dan in 2003 (met 14 400 personen).

FIGUUR 17 Ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkgelegenheidsgraad
Jaargemiddelden

BRON: FMTA, FPB

Het potentieel arbeidsaanbod²³ zou ook in 2003 blijven toenemen (met 32 200 personen). Nochtans dragen demografische verschuivingen nog nauwelijks

positief bij tot de ontwikkeling van het potentieel arbeidsaanbod en valt de impuls die uitging van de regularisatiecampagne weg. Daar staat tegenover dat de structurele tendens naar hogere participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt versterkt wordt doordat de pensioengerechtigde leeftijd voor vrouwen vanaf januari 2003 met één jaar verhoogd wordt (tot 63 jaar).

De maatregelen ter bevordering van de activiteitsgraden bij 50-plussers (gerichte bijdrageverminderingen, activeringsvergoedingen, tijdskrediet, recht op outplacement, wijziging statuut 'oudere werkloze') hebben een negatieve impact op het verloop van het aantal vervroegde uittredingen dat gesubsidieerd wordt door de RVA. Het aantal bruggepensioneerden zou in 2003 verder afnemen (met 3 700 personen), nadat de conjunctuurinzinking ervoor gezorgd had dat tijdens de eerste helft van 2002 een lichte vertraging optrad in de neerwaartse trend van de laatste jaren. De daling van het aantal bruggepensioneerden zet zich door ondanks de geleidelijke vergrijzing van de werkende bevolking en ondanks het optrekken van de pensioenleeftijd voor vrouwen. De beroepsbevolking in ruime zin (inclusief oudere werklozen) stijgt in 2003 (met 37 200 personen) dus opnieuw sterker dan het potentieel arbeidsaanbod. Hoewel kwartaal-op-kwartaal de werkloosheid in ruime zin (inclusief oudere werklozen) zou beginnen dalen vanaf het eerste kwartaal van 2003, stijgt het jaargemiddelde van de werkloosheid nog lichtjes in 2003 (met 6 000 personen).

Vanaf de tweede helft van 2002 wordt ook de invloed voelbaar van de recente maatregel die de bodemleeftijd voor het verwerven van het statuut van 'niet werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werkloze' optrekt van 50 jaar naar 56 jaar en vervolgens 57 jaar vanaf midden 2003. De maatregel gaat tijdens het eerste jaar van toepassing weliswaar gepaard met een versnelde instroom van 55-plussers in het statuut, omdat het niet langer nodig is een minimum-periode als werkzoekende uitkeringsgerechtigde te voltooien vooraleer toegang te krijgen tot het statuut van 'oudere werkloze'. Bovendien zorgen - in veel sterkere mate dan bij de brugpensioenen - ook de vergrijzing van de werkende bevolking en de verhoogde pensioenleeftijd voor vrouwen voor een krachtige positieve impuls. De optelsom van die tegengestelde invloeden leidt tot een quasi-stabilisatie van het aantal 'oudere werklozen' (in jaargemiddelden) in 2003.

(23) Officiële beroepsbevolking (definitie FMTA) plus voltijdse vergoede uittreding: voltijdse loopbaanonderbrekers, voltijdse brugpensioenen en niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen ('oudere werklozen').

Daardoor neemt in 2003 voor het eerst sinds 1995 de officiële beroepsbevolking (definitie FMTA) even sterk toe (met 0,8 % of 36 900 personen) als de beroepsbevolking in ruime zin. De officiële activiteitsgraad daalde in 2002 (in jaargemiddelden) van 66,6 % naar 66,4 %, maar zou stijgen naar 66,8 % in 2003. De daling van de activiteitsgraad in 2002 moet weliswaar toegeschreven worden aan twee statistische fenomenen, veroorzaakt enerzijds door de regularisatie van mensen zonder papieren en anderzijds door de verandering van de registratiemethoden voor werkzoekenden door FOREM en BGDA (zie kader).

De officiële werkloosheid zou in jaargemiddelden licht toenemen in 2003 (met 5 800 personen), terwijl de officiële werkloosheidsgraad onveranderd zou blijven op 11,0 %. De werkloosheidsgraad die door Eurostat gehanteerd wordt voor België (bron: arbeidskrachtenenquête; in jaargemiddelden) nam nog toe van 6,6 % in 2001 naar 6,9 % in 2002, maar zou in 2003 onveranderd blijven.

Veranderingen in de ramingsmethode van de officiële werkloosheid

De officiële werkloosheidscijfers (definitie FMTA) zijn gebaseerd op het aantal werkzoekenden dat geregistreerd wordt door de regionale instanties voor arbeidsbemiddeling (BGDA, FOREM en VDAB). In november 2001 heeft FOREM de methode die gebruikt wordt bij de telling van het aantal werkzoekenden gewijzigd. De BGDA is in januari 2002 eveneens overgestapt op dezelfde registratiemethode. De verandering van tellingsmethode heeft tot gevolg dat vanaf november 2001 het officiële cijfer voor het aantal 'uitkeringsgerechtigde volledig werklozen' aanzienlijk lager ligt dan het geval geweest zou zijn volgens de 'oude' ramingswijze. In de statistische bijlage van deze economische begroting (tabellen B.5 en B.5.bis) wordt de officiële definitie van de werkloosheid gevolgd. Dat wil zeggen dat bij de interpretatie van de cijfers rekening gehouden moet worden met een statistische breuk in de gegevens voor het aantal uitkeringsgerechtigde volledig werklozen, voor de werkloosheid, de werkloosheidsgraad, de beroepsbevolking en de activiteitsgraad, zowel in enge zin (definitie FMTA) als in ruime zin (inclusief oudere werklozen).

Onderstaande tabel geeft een schatting van de waarden die de vermelde grootheden aangenomen zouden hebben indien nog steeds volgens de 'oude' tellingsmethode zou gewerkt worden en van de verschillen met de officiële cijfers. De jaar-op-jaarveranderingen volgens de 'oude' tellingsmethode geven in principe een meer realistisch beeld van de jaar-op-jaar evolutie van werkloosheid, beroepsbevolking, werkloosheidsgraad en activiteitsgraad in 2001 en in 2002, want zijn niet onderhevig aan die statistische breuken.

TABEL B.5. Situatie op de arbeidsmarkt Duizendtallen, jaargemiddelden

	Volgens oude methode			Verschil met officiële cijfers		
	2001	2002	2003	2001	2002	2003
II. Inactieve bevolking (concept FMTA)	5795.6	5824.4	5811.8	-2.4	-12.2	-12.2
III. Beroepsbevolking (concept FMTA) (IV+V+VI)	4493.6	4519.2	4556.2	2.4	12.2	12.2
VI. Werkloosheid (concept FMTA)	472.1	506.3	512.1	2.4	12.2	12.2
(a) Werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen	362.2	389.1	395.3	2.4	12.2	12.2
Werkloosheidsgraad (VI)/(III)	10.5	11.2	11.2	0.0	0.2	0.2
Activiteitsgraad (III)/(I.bis)	66.6	66.6	67.0	0.0	0.2	0.2
Pro memorie						
II.bis Inactieve bevolking excl. (d)	5647.7	5670.9	5658.1	-2.4	-12.2	-12.2
III.bis Beroepsbevolking incl. (d)	4641.5	4672.7	4709.8	2.4	12.2	12.2
VI.bis Werkloosheid incl. (d)	620.1	659.8	665.8	2.4	12.2	12.2
Werkloosheidsgraad (VI.bis/III.bis)	13.4	14.1	14.1	0.0	0.2	0.2
Activiteitsgraad (III.bis/I.bis)	68.8	68.9	69.3	0.0	0.2	0.2

►► Bijlage¹

Tabel A.	Internationale omgeving en financiële indicatoren
Tabel B.1.	Bbp en belangrijkste bestedingscategorëen tegen lopende pijzen
Tabel B.2.	Bbp en belangrijkste bestedingscategorëen tegen constante pijzen
Tabel B.3.	Deflatoren van het bbp en de belangrijkste bestedingscategorëen
Tabel B.4.	Loonmassa in de privé-sector: evolutie en determinanten
Tabel B.5.	Situatie op de arbeidsmarkt
Tabel B.5.bis	Situatie op de arbeidsmarkt - detail
Tabel B.6.	Rekening van de particulieren
Tabel B.7.	Reëel beschikbaar inkomen van particulieren
Tabel B.8.	Rekening van de ondernemingen
Tabel B.9.	Verrichtingen met het buitenland

1. De tabellen in deze statistische bijlage werden opgesteld inclusief het effect van de verandering van classificatie van de openbare radio- en televisieomroepen in 2002 (cf. kader in deel 2). Dat louter boekhoudkundig fenomeen heeft geen invloed op de evolutie in 2003.

Tabel A. Internationale omgeving en financiële indicatoren*Groeivoeten - tenzij anders vermeld*

	00	01	02	03
Volume buitenlandse afzetmarkten van België	11.6	0.7	1.7	7.0
Nominale effectieve wisselkoers voor België (1) (2)	-3.5	0.5	0.8	0.4
Wisselkoers van de euro in dollar (aantal dollars voor 100 euro) (2)	92.4	89.5	93.8	96.5
Wereldhandelsprijzen				
Goederen excl. energie (in euro) (3)	7.2	0.4	0.7	1.7
Energie (Brent-olieprijs: USD per barrel)	28.4	24.4	24.5	25.5
Rentevoeten eurogebied (peil)				
Korte rente (EURIBOR op 3 maand) (2)	4.4	4.3	3.4	3.7
Lange rente (10 jaar) (2) (4)	5.4	5.0	5.1	5.3
Rentevoeten België (peil)				
Korte rente (interbancair tarief, 3 maand)	4.4	4.2	3.4	3.7
Lange rente (OLO, 10 jaar)	5.6	5.1	5.2	5.4

(1) Een positief (negatief) teken wijst op een appreciatie (depreciatie)

(2) Toekomstige waarden: technische hypothese berekend op basis van termijnkoersen

(3) Gewogen gemiddelde van de goederenuitvoerprijzen (excl. energie) van onze handelspartners

(4) Gewogen gemiddelde voor de landen van het eurogebied

Tabel B.1. Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen lopende prijzen*Miljarden euro*

	00	01	02	03
Consumptieve bestedingen van de particulieren	134.34	139.58	142.78	148.56
Consumptieve bestedingen van de overheid, waarvan	52.53	55.10	57.93	60.25
a. Netto-aankopen van goederen en diensten	4.80	4.90	5.02	5.35
b. Lonen, wedden en pensioenen	28.34	29.47	31.26	32.21
c. Sociale uitkeringen in natura	15.41	16.72	17.52	18.49
Bruto vaste kapitaalvorming	52.47	53.46	52.70	55.14
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	35.64	36.57	35.69	37.42
b. Overheidsinvesteringen	4.44	3.91	3.81	4.23
c. Investeringen in woongebouwen	12.40	12.99	13.21	13.49
Voorraadwijziging	0.96	-0.11	1.44	1.49
Totaal van de nationale bestedingen	240.30	248.03	254.86	265.44
Uitvoer van goederen en diensten	214.28	216.61	217.25	232.78
Invoer van goederen en diensten	206.24	208.05	208.46	223.37
Bruto binnenlands product	248.34	256.59	263.65	274.84
Bruto nationaal inkomen	254.19	262.89	270.43	281.78

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

Tabel B.2. Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen constante prijzen

<i>Groeivoeten</i>	00	01	02	03
Consumptieve bestedingen van de particulieren	3.8	1.6	0.5	2.3
Consumptieve bestedingen van de overheid, waarvan	2.5	1.8	1.5	1.9
a. Netto-aankopen van goederen en diensten	4.3	-0.1	0.6	4.8
b. Lonen, wedden en pensioenen	1.7	1.0	1.5	1.0
c. Sociale uitkeringen in natura	4.2	4.7	1.8	3.0
Bruto vaste kapitaalvorming	2.6	0.0	-2.2	2.8
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	3.3	1.4	-2.8	2.9
b. Overheidsinvesteringen	1.5	-16.3	-3.7	9.2
c. Investeringen in woongebouwen	0.9	1.8	-0.1	0.7
Voorraadwijziging (2)	0.5	-0.5	0.6	0.0
Totaal van de nationale bestedingen	3.8	0.8	0.7	2.3
Uitvoer van goederen en diensten	9.7	-1.0	-0.4	5.7
Invoer van goederen en diensten	9.7	-1.4	-0.4	5.6
Netto-uitvoer (2)	0.5	0.2	-0.0	0.4
Bruto binnenlands product	4.0	1.0	0.7	2.6
Reëel bruto binnenlands inkomen	2.4	0.9	0.8	2.4
Reëel bruto nationaal inkomen	2.8	1.0	0.9	2.4
<i>Pro memorie:</i>				
Afwijking van het bbp t.o.v. het trendmatige bbp (in % van het trendmatige bbp)	1.9	0.5	-1.2	-1.0

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

(2) Bijdrage tot de groei van het bbp

Tabel B.3. Deflatoren van het bbp en de belangrijkste bestedingscategorieën

<i>Groeivoeten</i>	00	01	02	03
Consumptieve bestedingen van de particulieren	2.2	2.2	1.8	1.7
Consumptieve bestedingen van de overheid, waarvan	2.4	3.1	3.6	2.1
a. Netto-aankopen van goederen en diensten	2.5	2.2	1.7	1.7
b. Lonen, wedden en pensioenen	2.2	3.0	4.5	2.0
c. Sociale uitkeringen in natura	2.8	3.6	3.0	2.5
Bruto vaste kapitaalvorming	4.0	1.9	0.8	1.8
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	4.3	1.2	0.4	1.9
b. Overheidsinvesteringen	5.0	5.2	1.3	1.7
c. Investeringen in woongebouwen	2.8	2.8	1.8	1.4
Totaal van de nationale bestedingen	2.7	2.4	2.0	1.8
Uitvoer van goederen en diensten	9.7	2.2	0.7	1.3
Invoer van goederen en diensten	11.8	2.4	0.6	1.5
Ruilvoet	-1.9	-0.2	0.1	-0.1
Bruto binnenlands product	1.4	2.3	2.1	1.6
<i>Pro memorie:</i>				
Deflator van de totale finale vraag	5.9	2.3	1.4	1.6
Bijdrage van:				
(a) Kosten van binnenlandse oorsprong = (a1)+(a2)+(a3)	0.8	1.3	1.1	0.9
(a1) Loonkosten per product	0.4	1.1	0.9	0.3
(a2) Netto indirecte belastingen per product	0.1	-0.2	0.0	0.1
(a3) Winstmarges per product (2)	0.3	0.4	0.2	0.5
(b) Invoerkosten	5.1	1.0	0.2	0.7

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

(2) Bruto-exploitatieoverschot van de nationale economie en gemengd inkomen van de zelfstandigen

Tabel B.4. Loonmassa in de privé-sector: evolutie en determinanten*Jaargemiddelde groeivoeten, tenzij anders vermeld*

	00	01	02	03
<i>Loontrekkenden in de privé-sector</i>				
Loonkost per werkelijk arbeidsuur	3.2	3.6	4.1	2.8
Loonkost per persoon	3.5	3.3	3.9	2.6
Brutoloon per werkelijk arbeidsuur	4.0	4.0	4.1	2.8
Brutoloon per persoon	4.4	3.8	3.9	2.7
Indexering	1.5	2.6	2.3	1.1
Brutoloon per werkelijk arbeidsuur voor indexering	2.5	1.3	1.8	1.8
Brutoloon per persoon voor indexering	2.8	1.1	1.6	1.6
Werkgelegenheid loontrekkenden (in aantal uren)	2.4	1.4	-0.8	1.1
Werkgelegenheid loontrekkenden (in aantal personen)	2.1	1.7	-0.6	1.2
Loonmassa inclusief werkgeversbijdragen (1)	5.7	5.0	3.3	3.9
Loonmassa exclusief werkgeversbijdragen	6.5	5.5	3.3	3.9
<i>Impliciete bijdragevoeten (in % van brutoloonmassa)</i>				
Werkgeversbijdragen (sensu lato) (1)	32.6	32.0	32.1	32.0
Werkgeversbijdragen (sensu stricto) (2)	24.5	24.1	24.0	23.8
Werknemersbijdragen (3)	10.8	10.9	10.9	10.9
<i>Inflatie en indexering</i>				
Inflatie: nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	2.5	2.5	1.5	1.4
Inflatie: gezondheidsindex	1.9	2.7	1.7	1.3
Indexering lonen en wedden overheidssector	1.5	2.3	2.7	1.0
Indexering sociale prestaties	1.5	2.5	2.7	1.0
<i>Marktsector (loontrekkenden en zelfstandigen)</i>				
Toegevoegde waarde in constante prijzen	4.2	1.7	0.8	2.8
Arbeidsvolume (in aantal uren)	1.8	0.9	-0.7	0.7
Productiviteit per werkelijk arbeidsuur	2.4	0.7	1.5	2.1

(1) Inclusief fictieve, extra-legale en werkgeversbijdragen ontvangen door de federale overheid

(2) Werkgeversbijdragen ontvangen door de sociale zekerheid

(3) Exclusief vrijwillige werknemersbijdragen

Tabel B.5. Situatie op de arbeidsmarkt*Duizendtallen, jaargemiddelden*

	00	01	02	03
I Totale bevolking (II+III)	10251.2	10289.1	10343.6	10368.0
I.bis Bevolking op arbeidsleeftijd	6723.9	6747.4	6784.3	6798.7
II. Inactieve bevolking (concept FMTA)	5802.5	5798.0	5836.6	5824.0
III. Beroepsbevolking (concept FMTA) (IV+V+VI)	4448.8	4491.2	4507.0	4544.0
IV. Binnenlandse werkgelegenheid	3918.0	3964.1	3954.4	3984.7
(a) Loon- en weddetrekkenden (1)	2519.3	2561.2	2544.8	2575.3
(b) Zelfstandigen	685.4	681.6	679.0	677.2
(c) Overheidsadministratie (2)	713.3	721.3	730.6	732.2
V. Grensarbeid (saldo)	56.4	57.3	58.4	59.3
VI. Werkloosheid (concept FMTA)	474.4	469.7	494.1	500.0
(a) Werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen	373.8	359.8	376.9	383.1
(b) Overige verplicht ingeschreven werklozen	73.4	71.1	79.2	79.1
(c) Niet verplicht ingeschreven werkzoekenden	27.2	38.9	38.1	37.8
Werkloosheidsgraad (VI/III)	10.7	10.5	11.0	11.0
Activiteitsgraad (III/I.bis)	66.2	66.6	66.4	66.8
Werkgelegenheidsgraad (IV+V/I.bis)	59.1	59.6	59.1	59.5
<i>Pro memorie</i>				
(d) Oudere niet werkzoekende UVW's (3)	140.8	147.9	153.5	153.7
II.bis Inactieve bevolking excl. (d)	5661.7	5650.1	5683.1	5670.3
III.bis Beroepsbevolking incl. (d)	4589.6	4639.1	4660.5	4697.6
VI.bis Werkloosheid incl. (d)	615.2	617.7	647.6	653.6
Werkloosheidsgraad (VI.bis/III.bis)	13.4	13.3	13.9	13.9
Werkloosheidsgraad (Eurostat standaard)	6.9	6.6	6.9	6.9
Activiteitsgraad (III.bis/I.bis)	68.3	68.8	68.7	69.1

(1) Inclusief PWA, HIP, ACT, HOW, EWE

(2) Inclusief DSP

(3) Stat Info definitie (op basis van betalingen)

Tabel B.5.bis Situatie op de arbeidsmarkt - detail*Duizendtallen, jaargemiddelden*

	00	01	02	03
I. Totale bevolking (II+III)	10251.2	10289.1	10343.6	10368.0
I.bis Bevolking op arbeidsleeftijd	6723.9	6747.4	6784.3	6798.7
II. Inactieve bevolking (concept FMTA)	5802.5	5798.0	5836.6	5824.0
<i>waarvan: met RVA-uitkering:</i>	305.2	309.7	311.8	307.3
- Oudere niet werkzoekende UVW's (1)	140.8	147.9	153.5	153.7
- Vrijgestelden om sociale en familiale redenen (1)	9.4	9.2	8.0	6.9
- Vrijgestelden om reden van studies (1)	12.9	12.7	14.0	15.3
- Volledige loopbaanonderbreking (1)(2)	27.7	29.9	30.3	29.0
- Conventioneel voltijds brugpensioen (1)	114.5	110.0	106.1	102.4
III. Beroepsbevolking (concept FMTA) (IV+V+VI)	4448.8	4491.2	4507.0	4544.0
IV. Binnenlandse werkgelegenheid	3918.0	3964.1	3954.4	3984.7
<i>waarvan: ingeschreven bij RVA/BGDA/FOREM/VDAB (3):</i>	244.2	264.1	284.4	299.7
- met RVA-uitkering:	148.8	165.5	191.3	212.5
* Deelt. IGU (4) + onvrijw. deelt. met uitkering (1)	36.1	38.1	41.5	44.8
* Activering (1)	31.5	33.2	37.1	45.4
** Plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen (1)	15.6	16.4	16.7	16.7
** Herinschakelingsprogramma (1)	9.8	11.1	8.8	3.6
** Plan 'activa' (1)	0.0	0.0	5.7	16.5
** Herintegratie oudere werklozen (1)	0.0	0.0	0.7	3.4
** Doorstromingsprogramma (1)	6.1	5.7	5.3	5.3
** Eerste werkervaring (1)	0.0	0.0	0.0	0.0
* Gedeeltelijke loopbaanonderbreking (1)(2)	69.6	82.1	99.0	107.0
* Deelt. bruggepensioneerden (1)	1.1	1.2	1.3	1.5
* Volledig werklozen tewerkgesteld in beschutte werkplaats (1)	0.7	0.7	0.7	0.8
* Volledig werklozen in beroepsopleiding (1)	9.8	10.2	11.7	13.1
- <i>zonder RVA-uitkering:</i>	95.4	98.7	93.1	87.1
* Deelt. zonder IGU (4)	34.5	31.2	26.4	21.2
* Deeltijds werkende jongeren in wachttijd	8.1	10.8	11.4	12.3
* Vrij ingeschreven werkzoekenden en andere	52.8	56.7	55.3	53.7
V. Grensarbeid (saldo)	56.4	57.3	58.4	59.3
VI. Werkloosheid (concept FMTA)	474.4	469.7	494.1	500.0
(a) Werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen	373.8	359.8	376.9	383.1
(b) Overige verplicht ingeschreven werklozen	73.4	71.1	79.2	79.1
- Jongeren in wachttijd	43.3	43.0	48.2	47.2
- Andere, waarvan:	30.1	28.1	30.9	31.8
* Aanspraak op overbruggingsuitkering (1)	0.3	0.3	0.3	0.2
(c) Niet verplicht ingeschreven werkzoekenden	27.2	38.9	38.1	37.8
p.m. Uitkeringsgerechtigd na vrijwillig deeltijdse betrekking (1)	26.7	27.0	27.6	28.5
p.m. Tijdelijke werkloosheid (1) (budgettaire eenheden)	30.3	35.2	39.3	36.0
p.m. UVW-WZ (1) - jaarlijkse verandering	-32.3	-6.1	30.1	6.2

(1) Stat Info definities (op basis van betalingen)

(2) Inclusief tijdskrediet

(3) Zonder inbegrip van de tijdelijke werkloosheid

(4) Deeltijdse werknemers met behoud van rechten die al dan niet een inkomensgarantie-uitkering (IGU) genieten

Tabel B.6. Rekening van de particulieren (1)

Miljarden euro

	00	01	02	03
I. Lopende transacties				
a. Middelen	232.25	240.76	249.75	258.29
1. Netto-exploitatieoverschot	11.24	11.39	11.88	12.43
2. Gemengd inkomen	19.09	19.45	19.86	20.34
3. Beloning van werknemers	130.87	137.16	142.53	147.81
Brutolonen	98.43	103.64	107.73	111.86
Werkelijke sociale premies ten laste van werkgevers	25.08	25.99	26.91	27.81
Toegerekende sociale premies ten laste van werkgevers	7.37	7.53	7.90	8.14
4. Netto-inkomen uit vermogen	22.56	22.77	22.77	23.28
Ontvangen rente	18.04	18.15	17.95	18.27
Betaalde rente (-)	5.94	6.10	6.10	6.26
Winstuitkeringen	6.28	6.30	6.23	6.29
Overige	4.18	4.42	4.69	4.97
5. Sociale uitkeringen	45.05	46.73	48.94	50.42
6. Overige netto-inkomenoverdrachten	2.04	1.77	2.16	2.31
7. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	1.40	1.48	1.60	1.69
b. Bestedingen	217.28	226.25	232.30	240.35
1. Belastingen op inkomen en vermogen	34.17	35.94	36.76	37.24
2. Sociale premies, waarvan:	48.76	50.73	52.77	54.55
Werkelijke sociale premies	41.49	43.30	44.97	46.53
Toegerekende sociale premies	7.27	7.43	7.79	8.03
3. Consumptieve bestedingen	134.34	139.58	142.78	148.56
c. Nettobesparingen	14.97	14.50	17.44	17.94
II. Kapitaaltransacties				
a. Middelen	1.17	1.22	1.23	1.25
b. Bestedingen	7.48	7.55	7.34	7.22
1. Bruto vaste kapitaalvorming	14.67	15.32	15.49	15.88
2. Afschrijvingen (-)	8.34	8.97	9.37	9.90
3. Vermogensheffingen	1.18	1.19	1.21	1.23
4. Veranderingen in voorraden en saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	-0.06	-0.06	-0.06	-0.06
5. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa	-0.19	-0.19	-0.19	-0.19
6. Overige te betalen kapitaaloverdrachten	0.23	0.26	0.25	0.26
III. Vorderingenoverschot (+) of tekort (-)	8.65	8.17	11.34	11.96
in % van het bbp	3.48	3.19	4.30	4.35

(1) Huishoudens (inbegrepen zelfstandigen) en izw's ten behoeve van huishoudens

Tabel B.7. Reëel beschikbaar inkomen van particulieren (1)

<i>Groeivoeten</i>	00	01	02	03
Primair bruto-inkomen	2.8	1.7	1.5	1.8
<i>a. Lonen, waarvan:</i>	3.1	2.5	2.1	2.0
Ondernemingen	3.4	2.7	1.5	2.1
Overheid	1.6	1.7	4.2	1.3
Grensarbeiders	7.7	2.3	3.0	3.0
<i>b. Bruto-exploitatietoerschoot en inkomen zelfstandigen</i>	1.0	0.7	1.4	2.1
Bruto-exploitatietoerschoot van particulieren	-0.3	1.7	2.5	3.4
Gemengd inkomen van zelfstandigen	2.4	-0.3	0.3	0.7
<i>c. Netto-inkomen uit vermogen, waarvan:</i>	4.7	-1.3	-1.8	0.5
Ontvangen rente	3.4	-1.6	-2.8	0.1
Betaalde rente (-)	-3.6	0.4	-1.8	0.9
Winstuitkeringen	-0.4	-1.9	-2.8	-0.8
Secundaire inkomensverdeling	5.3	4.2	-1.1	-0.0
<i>a. Overdrachten aan particulieren, waarvan:</i>	0.1	0.7	3.5	1.5
Sociale uitkeringen	0.5	1.5	2.9	1.3
<i>b. Socialezekerheidspremies (-)</i>	1.2	1.8	2.2	1.7
Werkelijke sociale premies	1.2	2.1	2.0	1.7
Toegerekende sociale premies	1.5	-0.1	3.0	1.3
<i>c. Belastingen op inkomen en vermogen (-)</i>	3.9	2.9	0.4	-0.4
Bruto beschikbaar inkomen van de particulieren	2.3	1.1	2.1	2.3

(1) Huishoudens (inbegrepen zelfstandigen) en izw's ten behoeve van huishoudens

Tabel B.8. Rekening van de ondernemingen

Miljarden euro

	00	01	02	03
I. Lopende transacties				
a. Middelen	28.69	28.73	27.84	29.52
1. Netto-exploitatieoverschot	32.63	32.66	32.21	34.47
2. Sociale premies	7.99	8.29	8.70	9.09
Werkelijke premies ten laste van de werkgevers	3.96	4.10	4.29	4.48
Premies ten laste van de werknemers	1.91	2.00	2.06	2.14
Toegerekende sociale premies	2.13	2.19	2.35	2.46
3. Netto-inkomen uit vermogen	-3.59	-3.79	-4.34	-4.94
4. Overige netto-inkomensoverdrachten	0.53	0.53	0.51	0.52
5. Indirect gemeten diensten van financiële intermediairs (-)	8.88	8.97	9.23	9.62
b. Bestedingen	17.03	17.40	17.79	18.77
1. Belastingen op inkomen en vermogen	8.52	8.59	8.57	9.16
2. Sociale uitkeringen	7.12	7.34	7.62	7.92
Particuliere sociale verzekering met fondsvorming	4.37	4.49	4.63	4.80
Rechtstreekse uitkeringen sociale verzekering door werkgevers	2.74	2.84	2.99	3.11
3. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	1.40	1.48	1.60	1.69
c. Nettobesparingen	11.65	11.33	10.06	10.75
II. Kapitaaltransacties.				
a. Middelen	3.32	2.87	2.74	2.95
b. Bestedingen	12.66	11.34	10.75	11.03
1. Bruto vaste kapitaalvorming	33.36	34.24	33.40	35.02
2. Afschrijvingen (-)	23.57	25.25	26.19	27.38
3. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa	0.57	0.99	0.77	0.56
4. Veranderingen in voorraden	1.02	-0.04	1.50	1.54
5. Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	0.00	0.00	0.00	0.00
6. Te betalen kapitaaloverdrachten	1.29	1.41	1.28	1.28
III. Vorderingenoverschot (+) of tekort (-)	2.31	2.86	2.04	2.67
in % van het bbp	0.93	1.11	0.77	0.97

Tabel B.9. Verrichtingen met het buitenland*Miljarden euro*

	00	01	02	03
I. Lopende verrichtingen				
a. Bestedingen	208.43	210.33	210.79	225.99
1. Invoer van goederen en diensten	206.24	208.05	208.46	223.37
2. Beloning van werknemers	0.96	1.14	1.30	1.41
3. Indirecte belastingen (op productie en invoer)	2.40	2.48	2.24	2.32
4. Netto-inkomen uit vermogen (-)	4.48	4.83	4.91	5.00
5. Overige netto-inkomensoverdrachten	1.81	1.88	1.94	2.02
6. Sociale premies	1.01	1.09	1.17	1.23
7. Sociale uitkeringen, exclusief overdrachten in natura	0.49	0.53	0.59	0.63
b. Middelen	219.93	222.67	223.73	239.60
1. Uitvoer van goederen en diensten	214.28	216.61	217.25	232.78
2. Beloning van werknemers	4.03	4.35	4.67	4.94
3. Subsidies	0.69	0.73	0.73	0.73
4. Belastingen op inkomen en vermogen	0.20	0.14	0.15	0.15
5. Sociale premies	0.34	0.40	0.46	0.50
6. Sociale uitkeringen, exclusief overdrachten in natura	0.40	0.43	0.47	0.50
c. Saldo van lopende verrichtingen	11.50	12.33	12.95	13.62
II. Kapitaalverrichtingen	-0.49	-0.33	-0.38	-0.45
1. Netto-kapitaaloverdrachten	-0.12	0.05	-0.00	-0.07
2. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa (-)	0.37	0.37	0.37	0.37
III. Vorderingenoverschot (+) of tekort (-) van de nationale economie	11.01	12.01	12.57	13.17
in % van het bbp	4.43	4.68	4.77	4.79

Disponible en français

Federaal Planbureau
instelling van openbaar nut

Kunstlaan 47-49
B-1000 Brussel
Tel.: (02)507.73.11
Fax: (02)507.73.73
E-mail: contact@plan.be
URL: <http://www.plan.be>